http://www.sulcci.com

بازرگانی و پیشەسازی

رۆژنامەیەکی ئابوریيە ژووری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی بڵاویدەکاتەوە | ژمارە 13

2022-4-7

ریکلام

کیتۆ کۆ بخۆرەوە و مەترسە..
لەوڵاتی سوید بەرهەم دێت
کۆمپانیای بورهان
بریکاری سەرەکیە

رۆژانە ٥٠٠ تۆن ئارد دەخرێتە بازاڕەوە «7

ناکرێت پێداویستی ناوخۆ بۆ غاز پڕ نەکەیتەوەو دەستبکەی بەفرۆشتنی بەتورکیا «9-8

بازاڕی عێراق، دەرفەتێک بۆ گەشەی ئابوریمان «14

وەزیری بازرگانی و پیشەسازی:
تا ئێستا ٣٣١٤ کۆمپانیای بیانی و ٢٧٧١٣ کۆمپانیای خۆماڵی لەوەزارەتەکەمان تۆمار کراون «3

سەرۆکی ژوور: هاوڵاتیان دڵنیا دەکەینەوە نەگرانی رودەداتو نەکەمی خۆراک «5

شاندێکی هەرێمی کوردستان بەشداریی لەپێشانگای میزۆبۆتامیا لەدیاربەکر کرد

نوێنەرانی ژووری بازرگانی سلێمانی بەشداریان کرد لەپێشانگای نێودەوڵەتی میزۆپۆتامیا بۆ گەشتوگوزار لەشاری دیاربەکر لەوڵاتی تورکیا.

بەمەبەستی ناساندنی شاری سلێمانی بەتەواوی کۆمپانیا گەشتیارییەکان، نوێنەرانی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی بەشداریانکرد لەپێشانگای میزۆپۆتامیا لەدیاربکر.

پێشانگای نێودەوڵەتی میزۆپۆتامیا بۆ گەشتوگوزار بەئامادەبوونی دکتۆر دارا جلیل خەیات، سەرۆکی بەکێتی ژوورەکانی بازرگانی هەرێمی کوردستانو ئومێد خۆشناو، پارێزگاری هەولێرو ئازاد شمقار، ئەندامی ئەنجومەنی کارگێڕی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی نوێنەری ڕۆشنبیری سلێمانیو پارێزگاری دیاربەکرو وەزیری گەشتوگوزاری توركیا مەمەد کایا، سەرۆکی ژووری بازرگانی دیاربکر کرایەوە.

ئازاد شمقار، ئەندامی ئەنجومەنی کارگێری ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی ڕایگەیاند "لەپێشانگاکەدا وەک نوێنەری ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی تەواوی بەشەکانی پێشانگامان بەسەرکردەوە لەگەڵ کۆمپانیا گەشتوگوزاریەکان قسەمانکرد، دەربارەی بەهێزکردنی پرۆسەی گەشتیاریی لەنێوان هەردوولادا تا بتواندرێت هاوڵاتیان ئاشنا ببن بەکلتورو ناوچە گەشتیارییەکانی نێوان هەردولا".

ڕاشیگەیاند "داوامان لەبەرپرسانی دیاربەکر کردووە هەوڵ بۆ کردنەوەی هێڵی ئاسمانی بدرێت بۆ فڕۆکەخانەکانی هەرێم بەتایبەت شاری سلێمانی تا ئاسانکاری زیاتر بکرێت بەمەبەستی هاتنی گەشتیارانو کاری کۆمپانیا گەشتیارییەکان تاکو بتوانرێت ناوچە گەشتوگوزاریەکانی هەرێمی کوردستان بەگەشتیاران بناسێنرێت، پێوستە زانیاری لەسەر تەواوی هۆتێلو ڕێستۆرانتەکانو ناوچە گەشتیارییەکان بەکۆمپانیاکانی هەردولا بدرێت".

ئازاد شمقار، ئامازەی بەوەشدا "لەپێشانگاکەدا چاومان بەنوێنەرانی بەشێک لەکۆمپانیا گەشتوگوزاریەکان کەوت خۆشحاڵی خۆیان دەربڕی بۆ ئەنجامدانی کاری هاوبەش لەگەڵ کۆمپانیا گەشتوگوزاریەکانی شاری سلێمانی، داوایانکرد وەک ژووری بازرگانی ببینە پردێک بۆ دروستکردنی کاری هاوبەش لەنێوان کۆمپانیا گەشتیارییەکان، بەڵێنمان پێدان بەهەموو توانایەکەوە ژووری بازرگانی سلێمانی کاریکات بۆدروستکردنی ئەو پەیوەندییە".

ژووری بازرگانی سلێمانی خەڵاتی ڕێزلێنانی بەخشی بە"خالید شینکی"

ژووری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی خەڵاتی ڕێزلێنانی بەخشییە خالید شینکی، کە لەساڵی ١٩٧٤وە تاکو ئێستا ئەندامێکی چالاکە لەژووری بازرگانیو پیشەسازی سلیمانیو جێدەستی لەکارو پاکڕاگرتنی شاری سلێمانی دیارە.

سیروان محەمەد، سەرۆکی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی ڕایگەیاند "بەناوی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانییەوە سوپاسی بەڕێز خالید حەمە ڕەئوف، ناسراو بە (خالید شینکی) دەکەین کە لەساڵی (١٩٧٤) شەرەفی ئەندامێتی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی پێدراوەو دڵسۆزانەو بێ دابڕان ساڵانە ئەندامێتی خۆی لەژوورەکەمان نوێکردۆتەوە، وەک بازرگانێکی سەرکەوتوو جێدەستی دیارە لەکارو پرۆژەکانی شاری سلیمانیو هەلی کاری بۆ ژمارەیەکی بەرچاو ڕەخساندووەو بەردەوام لەکاتی ڕووداوە نەخوازراوەکاندا پێشەنگ بووە لەگەیاندنی کۆمەکو هاوکاری".

سەرۆکی ژوور هیوای خواست کاک خالید تەمەن درێژ بێتو لەکارەکانی بەردەوام بێت.

کۆمپانیایەکی خۆماڵی بە بەرهەمی ناوخۆ بەشداری پێشانگایەکی نێودەوڵەتی دەکات لەقەتەر

کۆمپانیای ئاوی سلێمانی شانبەشانی کۆمپانیا جیهانییەکان، بەشدار دەبێت لەنێوەمین پێشانگای نێودەوڵەتی لەدەوحەی پایتەختی قەتەر.

کۆمپانیایی ئاوی سلێمانی بەهۆی بەرزی کوالێتیو بڕوانامە نێوخێیو جیهانیکانییەوە وەک تاکە کۆمپانیای ئاو لەسەر ئاستی عێراقو کوردستان هەڵبژێردراوە، بەشداری پێشانگای نێودەوڵەتی قەتەری کرد کە ڕۆژی ١٠ی ئەم مانگە لەدوحە دەستی بەکارەکانی کرد.

کۆمپانیای ئاوی سلێمانی خاوەنی حەوت بڕوانامەی نێودەوڵەتییە لەئەمریکاو سویدو نەرویجو ئیمارات، لەپێناو گرنگیدان بە بەرهەمی ناوخۆو وەبەرهێنان سالانێکە بەرهەمەکانی جگە لەناوخۆ هەنارەدەی وڵاتانی دەرەوە دەکات لەئەورووپا و ئیمارات و چەند وڵاتێکی دیکە.

بەشداری کردنی کۆمپانیای ئاوی سلێمانی لەو پێشانگا نێودەوڵەتییە کاردانەوەی جیاوازی لێکەوتەوەو وەک بەشداریوانو سەرمایەدارانو شارەزایان دەڵێن هەنگاوێکە بۆ پەرەپێدانی بەرهەمی ناوخۆو ناسراندنی هەرێمی کوردستان بەوڵاتانی دەرەوە لەگەڵ گەورە کۆمپانیا جیهانییەکان.

لەسەر داوای ژووری بازرگانی سلێمانی وەزارەتی تەندروستی دەسەڵاتەکان دادەبەزێنێت بۆ پارێزگاکان

دوای ئەوەی ژووری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی لەکەڵ لایەنە پەیوەندییدارەکان گفتوگۆی کرد لەبارەی دابەزاندنی دەسەڵاتەکان بۆ بەڕێوەبەرە گشتییەکان لە پارێزگاکان پێدانی مۆڵەت بۆ ماوەدەکردنی کاڵا خۆراکییەکان و ئاسانکاری کردنی زیاتر بۆ بازرگانان بە سپاسەوە بڕیاردرا کارئاسانی بۆ بازرگانان بکرێت و دەسەڵاتەکان دابەزێت بۆ پارێزگاکان.

سیروان محەمەد، سەرۆکی ژووری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی ڕایگەیاند "سپاسی وەزارەتی تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەین، کە ئەم بڕیارەی دەکردوە، بڕیارەکە گرنگە بۆ ماوەدەکردنی پێداویستییە سەرەکییەکانی ژیانی ڕۆژانەی هاوڵاتیان".

ئامادی بەوەشدا بازرگانان لە ڕێگەی دەروازە نێودەوڵەتییەکانی سنوری پارێزگای سلێمانییەوە بەردەوامن لە ماوەدەکردنی کاڵاکان و کۆگاکان پڕن لە خۆراک و شتومەک.

لەبینای ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی بەئامادەبوونی سیروان محەمەد، سەرۆکی ژوورو ئاوات محەمەد، قائیمقامی سلێمانیو سۆران عەبدولفەقور، بەڕێوەبەری چاودێری بازرگانیو ژمارەیەک لەبازرگانان، کۆبوونەوەیەک بەڕێوەچوو، سیروان محەمەد سەرۆکی ژوور ڕیگەیاند "داواکارین دەسەڵاتەکان دابەزێت بۆ بەڕێوەبرایەتی تەندروستی سلێمانی ئەوان بتوانن مۆڵەت بدەنە بازرگانان".

لەدوای ئەم کۆبوونەوەیە و داواکاری سەرۆکی ژووری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی وەزارەتی تەندروستی هەرێمی کوردستان چەندبڕیارێکی بۆ دابەزاندنی دەسەڵاتەکان ڕاگەیاند.

وەزیری بازرگانیو پیشەسازی:
لەساڵی ٢٠٢١دا ٩٠٠ کۆمپانیای خۆماڵیو ٢٦ کۆمپانیای بیانی پاکتاویان کردووە یان داخراون

ئا: ڕێژەن سەردار

کەمال موسلیم، وەزیری بازرگانیو پیشەسازی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەم گفتوگۆیەی بازرگانیو پیشەسازی-دا دەڵێت "لەساڵی ٢٠٢١دا ٩٠٠ کۆمپانیای خۆماڵیو ٢٦ کۆمپانیای بیانیو لقی بەغدا ١٠ کۆمپانیا پاکتاویان کردووە یان داخراون کە دەکاتە نزیکەی دوو هێندەی ساڵی ٢٠٢٠".

کەمال موسلیم، وەزیری بازرگانیو پیشەسازی

بازرگانیو پیشەسازی: ئایا کارو چالاکی وەزارەتەکەتان لەساڵی ٢٠٢١دا لەئاستی خواستی ئێوەدا بوو بەراورد بەساڵانی پێشتر گەشەو بەرەوپێشچونی بەخۆیەوە بینی؟

کەمال موسلیم: کارو چالاکی وەزارەتی بازرگانیو پیشەسازی بەپێی ئەو دەسەڵاتو کارنامەی بۆی دایریکراوەو لەسەر بنەمای سیاسەتی ئابوری حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی ٢٠٢١ دەتوانین لەسەر دوو بڕگە یاخود ئاراستە پۆلینی بکەین: یەکەمیان- ئاراستەی خۆماڵی کە وەزارەت هەنگاوی گرنگو ستراتیجی ئەنجامدا بەگەیشتن لەیەکگەیشتنو ڕێککەوتن لەگەڵ هەردوو وەزارەتی بازرگانیو وەزارەتی پیشەسازی عیراقی لەدوای ئالۆگۆری شاند لەسەر ئاستی وەزیرو بریکارو پلەی تایبەت، سەرەڕای واژۆکردنی یاداشتی هاویەشو بەوداواچوون بۆ چەند بابەت کە پێویستە بڕیاری لەسەر بدرێتو چارەسەری گرفتەکان. دووەم ئاراستە: ساڵی ٢٠٢١ جۆرێک لەبوژانەوە لەهەرێمی کوردستان ڕوویدا بهشایەتی لایەنی بیانیو عێراقی، لەلایەکی تر چەندین هەنگاوی گرنگ ئەنجام درا لەپرۆژەکانو پلانو کۆنفرانسی بەرچاو کە بەمەموو پێوەرێک لەساڵی ٢٠٢٠و ساڵانی ڕابردوو باشتر بوو .

بازرگانیو پیشەسازی: کۆرۆنا کاریگەری زۆری هەبووە لەسەر گشت سەکتەرو وەزارەتو چالاکی ئابوری نەک تەنیا لەسەر ئاستی هەرێم بەڵکو ئاستی جیهانیش، چاودێران ڕێژەی سست بوونی ئابوریو هەڵاوسان بۆ ئەو کاریگەریانە بە ٥٠٪ هەژمار دەکەن، لەلایەکی ترەوە کەم کردنەوەی بودجەی وەبەرهێنان لەدوای ئەوە دێت کە قەیرانی جۆراوجۆر بەرۆکی جیهانو عێراقی گرتووە بەڕادەیەک بازارەکانی جیهان شڵەژاوو ئامارەکان سەقامگیر نین، بەئەنجام کاریگەر دەبێت لەسەر هەر پرۆژەو چالاکییەک .

بازرگانیو پیشەسازی: تائێستا لەهەرێمی کوردستان چەند کۆمپانیا تۆمارن؟ لەو ڕێژەیەش چەندیان بیانین یاخود کۆمپانیای بیانیون لقیان لەهەرێمی کوردستان کردووەتەوە؟

کەمال موسلیم: ژمارەی کۆمپانیان کە لەوەزارەت تۆمارن تاکو ئەمڕۆ دەگاتە ٣٣١٤ کۆمپانیای بیانیو و ٢٧٧١٣ کۆمپانیای خۆماڵی.

بازرگانیو پیشەسازی: پەیوەندیتان لەگەڵ کەرتی تایبەت لەئاستێکی باشدایە، وەک نمونە هەر لەکاتی دەستپێکردنی کابینەی نۆیەمی حکومەتی هەرێم وەزارەت زیاتر لەحەوت کۆنفرانسو کۆڕبەندی ئەنجامداوە کە گشتیان کەرتی تایبەت ڕۆڵیان تێیدا هەبووەو بۆ گوێگرتن لەگرفتەکانی کۆمپانیاکانو کارگەکانو چۆنیەتی دۆزینەوەی چارەسەر بۆ گرفتەکان. لەلایەکی ترەوە نوسینگەی ئێمەو بریکارەکانو ڕاوێژکارەکانو ب.گشتیەکان هەردەم کراوەیە بۆ خاوەن سەرمایەو کەرتی تایبەت کە هیوادارین ئەو جۆرە هەماهەنگیە زیاتر بێت بۆ بەرژەوەندی گشتی .

بازرگانیو پیشەسازی: کەرتی تایبەت لەم چەند ساڵەدا گللەیی و گازندەی زۆر لەڕێژەی باجی دەرامەت دەکەن؛ کە ساڵانە ئەم ڕێژەیە زیاد دەکاتو خراپیی دۆخی ئابوری لەبەرچاوناگیرێت، ڕونکردنەوەی ئێوە بۆ ئەمە چییە؟

کەمال موسلیم: مەسەلەی باجو ڕسومات پەیوەندی بەوەزارەتی دارایی‌یەوە هەیە کە ئەو وەزارەتە لەگەڵ چەند لایەنێکی پەیوەندیدار سیاسەتی دارایی هەرێم جێبەجێ دەکەن.

بازرگانیو پیشەسازی: داخستنو پاکتاو کردنی کۆمپانیا لەساڵی ٢٠٢١دا چەند بووەو ئەم ڕێژەیە بەراورد بەساڵانی ڕابردوو زیاد یاخود کەمی کردووە؟

کەمال موسلیم: لەساڵی ٢٠٢١ خۆماڵی ٩٠٠و بیانی ٢٦و لقی بەغدا ١٠ کۆمپانیا پاکتاویان کردووە یان داخراون کە دەکاتە نزیکەی دوو هێندەی ساڵی ٢٠٢٠.

بازرگانیو پیشەسازی: بازرگانان بۆ ناوچەی پیشەسازی ئێستا وەک ئەرکو کارەکان بۆ نێو دەستەی وەبەرهێنان گواستراوەتەوە، بەڵام سەرەڕای ئەوە وەزارەت لەپلانیدا هەبوو کە بانزە ناوچەی پیشەسازی دروست بکرێت

هاوردەی بەرهەمەکانیان لەدەروازەکانی نێوان هەرێمو حکومەتی ناوەند ناچارن لەهەردوولا مۆڵەتی هاوردە وەربگرن، ئایا هیچ بەرنامەیەکتان هەیە بۆ یەکخستنی ئەم مۆڵەتە؟

کەمال موسلیم: لەدەستپێکی کابینەی نۆیەمی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە بەمەبەستی چارەسەرکردنی چەند گرفتێک کە دووچاری بازرگانان دەبێتەوە وەزارەت هەڵساوە بەپەیوەندی کردن لەگەڵ وەزارەتی بازرگانیو عێراقی فیدرال بەسەردانی بەغداو پێشوازی کردن لەشاندی ئەوان، تەنانەت واژۆکردنی یاداشتی هاویەش کە بەکێک لەبڕگەکان پەیوەستە بەمۆڵەتی هاوردنو هەناردەکردن بۆ بەکسختنی ڕینماییەکانو یەک داتابێسو هەمان مۆڵەت کە پێویستە بەزمانی کوردیش تێیدا بنوسرێت بەڵام تاکو ئێستا بەتەواوی ئەو ڕێککەوتنە جێبەجێ نەکراوە بەداخەوەو ئێمە بەردەوام لەپەیوەندیدایین بۆ گەیشتن بەچارەسەری کۆتایی .

بازرگانیو پیشەسازی: حکومەتی ناوەند ئەو بازرگانیەی کارا کردووە کە دەکەونە نێوان هەرێمو حکومەتی ناوەند بۆ ڕێگری لەو بەرهەمانەی لەدەروازەکانی هەرێمەوە هاوردە دەکرێن بەبیانوی پاراستنی بەرهەمی ناوخۆیی، ئایا ئەم کارە کاریگەری نابێت لەسەر بازرگانانی هەرێم بەتایبەتی ئەوانەی بریکارنامەی کۆمپانیا جیهانییەکانیان هەیە لەسەر ئاستی عێراق؟

کەمال موسلیم: وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی بۆ هەمان مەبەست پەیوەندی کردووە بەوەزارەتی پیشەسازی عێراقیو پێشوازیمان لەشاندیان کردووەو یاداشتی هەماهەنگیمان لەنێواندا هەیە بۆ ئەوەی هەر گرفتێک دووچاری کارگەکان دەبێت ئەوانەی کاڵاکانیانو بەرووبومیان بۆ بەشەکانی تری عیراق هەناردە دەکەن، ئێمە لەهەرێمی کوردستان و ئێستا هەمان یاسای عیراقی جێبەجێ دەکەین بۆ ئەوەی خاوەن کارگەکان سوودمەند بن لەو یاسایە، بەڵام گرفتەکان هەندێکیان ماونو ڕیگری دەکرێت لەگواستنەوەی کاڵاکان بۆ بەشەکانی تری عێراق .

بازرگانیو پیشەسازی: ئایا حکومەتی هەرێم بۆ پاراستنی بەرهەمی ناوخێیی کار بەهەمان یاسای (قانون حماية المنتجات العراقية رقم (١١) لسنة ٢٠١٠) دەکات؟

کەمال موسلیم: بەڵێ هەمان یاسا ئینفاز کراوەو چەند بڕگەیەکی هەموار کراوە .

بازرگانیو پیشەسازی: وەک ئاشکرایە هێمای بازرگانی لەسەر ئاستی هەرێمو عێراق بەجیا تۆمار دەکرێت، وائە بازرگانێک دەبێت دووجار هێما تۆمار بکات، ئەمەش جاری واهەیە کێشەی دروستبکات لەبەرئەوە ئەگەر هەر کەسێک بیەوێت کۆمپانیایەک دابمەزرێنێت پێویستی بە چەند ڕۆژێک هەیە بۆ ئەوەی بتوانێت بڕیار لەسەر ئەوە بدات کە چی بکات؟

کەمال موسلیم: لەماوەی ڕابردوودا هەوڵ دراوە بۆ ئەوەی وەزارەت لەگەڵ حکومەتی عێراقی لەوەزارەتی بازرگانیو وەزارەتی پیشەسازی جۆرێک لەیەکگەیشتن هەبێت بۆ کارەکان واتە تۆمارکردنی هێمای بازرگانی کە تاکو ئێستا بەدوو شێواز مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت، بەڵام لایەنی عێراقی جۆرێک لەکەمتەرخەمی دەکەن لەتۆماری هێمای بازرگانیو پاراستنی مافی فیکری، کە ئێمە تاکو ڕادەیەکی زۆر ئاگاداری پرۆسەکەین، ئەوەش بەهەوڵی وەزارەتو دڵسۆزیو زیرەکی کارمەندانی وەزارەت .

بازرگانیو پیشەسازی: ماوەی چەندین ساڵە کارکردن لەناوچە پیشەسازییەکانی نێوان هەرێمی کوردستانو کۆماری ئیسلامی ئێران وەستاوە هۆکارەکەی چیە؟

کەمال موسلیم: ناوچە پیشەسازییەکان بەکێکە لەئەوەیاتی وەزارەت کە گرنگیەکی ستراتیجی هەیە بۆ ئێستاو داواڕۆژی هەرێمی کوردستانو لەساڵانی ڕابردوو ئەو پرۆژەیە دەستپێکرد، بەڵام تەواو نەیووە لەبەر چەند هۆکارێک وەک نەبوونی بودجەی پێویست دوای سەرهەڵدانی چەند قەیرانێک وەک قەیرانی دارایی‌یو شەڕی داعشو هۆکارە نێودەوڵەتیەکان، ناوچەی پیشەسازی ئێستا وەک ئەرکو کارەکان بۆ نێو دەستەی وەبەرهێنان گواستراوەتەوە، بەڵام سەرەڕای ئەوە وەزارەت لەپلانیدا هەبوو کە بانزە ناوچەی پیشەسازی دروست بکرێت .

بازرگانیو پیشەسازی: بە چ یاسایەک مۆڵەت دەدەنە کارگەکانی کەرتی پیشەسازی بەیاسا کۆنەکە یان یاسای ٢٠ کە هەموو عێراق پەیڕەوی دەکات؟

کەمال موسلیم: بەیاسا نوێیەکە مۆڵەت دەدەینە دامەزراندنی کارگەکان لەهەرێمی کوردستان.

> بەیاسای ژمارەی ٢٠ کە هەموو عێراق پەیڕەوی دەکات مۆڵەت دەدەینە دامەزراندنی کارگەکان لەهەرێمی کوردستان

> ناوچەی پیشەسازی ئێستا وەک ئەرکو کارەکان بۆ نێو دەستەی وەبەرهێنان گواستراوەتەوە، بەڵام سەرەڕای ئەوە وەزارەت لەپلانیدا هەبوو کە بانزە ناوچەی پیشەسازی دروست بکرێت

کۆمپانیای ڕەزگە: بەووردی پشکنین بۆ سەرجەم بەرهەمە هاوردەکراوەکان دەکەین

ئا: زریان محەمەد

هادی حەمە سەعید، بەڕێوەبەری ڕێگە پێدراوی کۆمپانیای ڕەزگە بۆ پشکنینی بەرهەمە هاوردەکراوەکان، لەم گفتوگۆیەدا لەگەڵ ڕۆژنامەی بازرگانیو پیشەسازی دەڵێت "بەوردی پشکنین بۆ تەواوی ئەو بەرهەمانە دەکەین کە لەدەرەوەی هەرێم دێتە کوردستانو پێشکەوتوترین ئامێری پشکنینمان لەبەردەستدایەو ڕۆژانە پشکنینی فیزیایی و کیمیایی و بایۆلۆجی ئەنجام دەدەین".

کۆمپانیای ڕەزگە بەوردی پشکنینەکان ئەنجام دەدات

بازرگانیو پیشەسازی: ئەو بەرهەمانە چین کە کۆمپانیاکەتان پشکنیان بۆ دەکات؟

هادی حەمە سەعید: سەرجەم ئەو بەرهەمانەی لەڕێگەی دەروازەی نێودەوڵەتی باشماخەوە هاوردەی هەرێمی کوردستان دەکرێت بەپێی ئامێرەتەنەدی عێراقیو نێودەوڵەتی پشکنینیان بۆ دەکرێت، پاش ئەوەی لەڕێگەی کەرەنتینەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە ئاراستەی ئاقیگەی ناوەندی کۆمپانیای ڕەزگە دەکرێت بۆ مەبەستی دیاریکردنی کوالێتی بەرهەمەکان. دوای ئەوەی کۆمپانیای ڕەزگە لەساڵی ٢٠١٧ گرێبەستی پشکنینی بەرهەمە هاوردەکراوەکانی لەدەروازەی نێودەوڵەتی باشماخ وازۆ کرد، دەستبەجێ بەسود وەرگرتن لەپسپۆڕانی بوارەکە هەستا بەبنیاتنانی ئاقیگەیەکی پێوێش بەسەرجەم ئامێرە پێشکەوتوەکانی پشکنین لەپێناو ئەنجامدانی پشکنینەکانی بە بەرزترین کوالێتی لەپێناو بەرزکردنەوەی کوالێتی بەرهەمە هاوردەکراوەکان، کە سەرەڕای پاراستنی تەندروستی هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان، هۆکارە بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی بەبازاڕکردن کە ئەمەش لەکۆتایدا بەسوودی بازرگانان کۆتایی دێت، چونکە بەرهەمی کوالێتی باش توانای مانەوەی لەکێبرکیی بازاڕدا زیاترە بەروارد بەو بەرهەمانەی کە کوالێتیان باش نیە.

بازرگانیو پیشەسازی: تەنها کۆمپانیای ڕەزگە لەدەروازەی نێودەوڵەتی باشماخ پشکنین بۆ بەرهەمی هاوردە دەکاتو جۆری پشکنینەکان چین؟

هادی حەمە سەعید: کۆمپانیای ڕەزگە هاوبەشی لەگەڵ لایەنی پەیوەندیدار نمونە لەبەرهەمە هاوردەکراوەکان وەردەگرێت، بەڵام پشکنینەکان تەنها لە تاقیگەکانی کۆمپانیای ڕەزگەدا جێبەجێ دەکرێت، سەرجەم پشکنینە (فیزیایی، کیمیایی و بایۆلۆجی)یانەی کە لەتایبەتمەندی عێراقیو نێودەوڵەتیەکان داواکراون ئەنجامدەدرێت. چونکە ڕەزگە خاوەنی سەرجەم تاقیگە پێویستەکانی پشکنینە بەباشترین ئامێرو ستافی ڕاهێنراو کە لەتوانایدایە بەپێی ستاندارەد ناو خۆیی و نێودەوڵەتیەکان سەرجەم ئەو پشکنینانە ئەنجامبدات داواکراون.

بازرگانیو پیشەسازی: کوالێتیو نرخی پشکنین لەدەروازەی نێودەوڵەتی باشماخ چۆنە؟

هادی حەمە سەعید :دەتوانین بڵێین کۆمانیای ڕەزگە لەئێستادا خاوەنی یەکێکە لەباشترین تاقیگەکانی کوالێتی کۆنترۆڵ لەسەر ئاستی هەموو عیراق، پشکنینەکان ئەنجامدەدرێت بەسوود وەرگرتن لەباشترین ئامێرو ڕێگاکانی پشکنین چونکە کۆمپانیاکەمان هەیە لەڕووی ماوەی پشکنینو نرخی پشکنینەکان لەنێوان دەروازەکانی هەرێمدا؟

هادی حەمە سەعید: بەڵێ، بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرفتە پێویستە لەسەر ئاستی وەزارەتو بەڕێوبەرایەتیە گشتیەکاندا لیژنەیەکی هونەری ڕاستی دروست بکرێت بەمەبەستی یەکخستنەوەی جۆرو کاتی پشکنینەکان چونکە هەندێ پشکنین ڕەنگە تێچوو کاتی زۆری پێویست بێت لەکاتێکدا زۆر گرنگو داواکراون، بەڵام لەپێناو دروستکردنی ئاسانکاری بۆ کاری بازرگانی لەدەروازەکەیدا لەسەر سەلامەتی تەندروستی هاونیشتمانیان پشکنیەکە ئەنجامنادەن. کە ئەمەش پێشهاتی مەترسیدار دروست دەکەن لەسەرتەندروستی هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان. لەهەمانکاتدا چاودێریکردنو بەردەوامی کەسانی پسپۆڕی وەزارەتە پەیوەندیدارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەپێویستو گرنگ دەزانین. سەبارەت بەنرخی پشکنینەکان سەرەڕای دیاریکردنی نرخەکان، بەڵام ڕەنگە لەهەندێ کاتدا وەک خۆی جێبەجێ نەکرێت، بۆ ڕێگەگرتن لەم حاڵەتە پێویستە لایەنی پەیوەندیدار جگە لەچاودێری بەردەوام هەوڵبدات بەپێی جۆری بەرهەمو پشکنینەکان نرخ دیاری بکات.

بازرگانیو پیشەسازی: ئەو کێشەو گرفتانە چین کە ڕووبەڕوتان دەبێتەوە لەکاتی ئەنجامدانی کارەکانتان؟

هادی حەمە سەعید: بەڵێنیایەوە ڕووبەڕووی هەندێ کێشەو گرفت دەبینەوە، کە سەرەکیترینیان بریتیە لەنەبونی سیستەمێکی یەکگرتووی پشکنین لەسەرجەم دەروازەکانی هەرێمی کوردستانو عێراق! ڕەنگە هەندێ بەرهەم لەهەندێ دەروازە تەنها بەپشکنینی فیزیایی بەڕێبکرێت، بەڵام لەدەروازەیەکی تر پشنینەکانی تری (کیمیایی و بایۆلۆجی) بۆ بکرێت کە لەتایبەتمەندی عێراقیدا داواکراون کە ئەمەش وادەکات بازرگانەکان ڕوو بکەنە ئەو دەروازانەی پشکنینی کەمی تێدا دەکرێت. لەلایەکی دیکەوە لەدەروازە دەبێت.

بازرگانیو پیشەسازی: هیچ جیاوازییەک هەیە لەڕووی ماوەی پشکنینو نرخی پشکنینەکان لەنێوان دەروازەکانی هەرێمدا؟

هادی حەمە سەعید: بەڵێ، بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرفتە پێویستە لەسەر ئاستی وەزارەتو بەڕێوبەرایەتیە گشتیەکاندا لیژنەیەکی هونەری ڕاستی دروست بکرێت بەمەبەستی یەکخستنەوەی جۆرو کاتی پشکنینەکان چونکە هەندێ پشکنین ڕەنگە تێچوو کاتی زۆری پێویست بێت لەکاتێکدا زۆر گرنگو داواکراون، بەڵام لەپێناو دروستکردنی ئاسانکاری بۆ کاری بازرگانی لەدەروازەکەیدا لەسەر سەلامەتی تەندروستی هاونیشتمانیان پشکنیەکە ئەنجامنادەن. کە ئەمەش پێشهاتی مەترسیدار دروست دەکەن لەسەرتەندروستی هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان. لەهەمانکاتدا چاودێریکردنو بەردەوامی کەسانی پسپۆڕی وەزارەتە پەیوەندیدارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەپێویستو گرنگ دەزانین. سەبارەت بەنرخی پشکنینەکان سەرەڕای دیاریکردنی نرخەکان، بەڵام ڕەنگە لەهەندێ کاتدا وەک خۆی جێبەجێ نەکرێت، بۆ ڕێگەگرتن لەم حاڵەتە پێویستە لایەنی پەیوەندیدار جگە لەچاودێری بەردەوام هەوڵبدات بەپێی جۆری بەرهەمو پشکنینەکان نرخ دیاری بکات.

بازرگانیو پیشەسازی: ئەو کێشەو گرفتانە چین کە ڕووبەڕوتان دەبێتەوە لەکاتی ئەنجامدانی کارەکانتان؟

هادی حەمە سەعید: بەڵێنیایەوە ڕووبەڕووی هەندێ کێشەو گرفت دەبینەوە، کە سەرەکیترینیان بریتیە لەنەبونی سیستەمێکی یەکگرتووی پشکنین لەسەرجەم دەروازەکانی هەرێمی کوردستانو عێراق! ڕەنگە هەندێ بەرهەم لەهەندێ دەروازە تەنها بەپشکنینی فیزیایی بەڕێبکرێت، بەڵام لەدەروازەیەکی تر پشنینەکانی تری (کیمیایی و بایۆلۆجی) بۆ بکرێت کە لەتایبەتمەندی عێراقیدا داواکراون کە ئەمەش وادەکات بازرگانەکان ڕوو بکەنە ئەو دەروازانەی پشکنینی کەمی تێدا دەکرێت. لەلایەکی دیکەوە لەدەروازە

> **هیچ گرفتێکی خۆراکیمان نیە، بازاڕەکانو مارکێتەکانو گەنجینەکانی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلیمانی پریەتی لەخۆراک**

لاوەکییەکاندا تاقیگەی پێویست نییە بەاروود بە دەروازە نێودەوڵەتییەکان، بۆیە پێویستە ڕێگە نەدرێت بەهاوردەکردنی بەرهەمە سەرەکیەکانی وەک خۆراک لەو دەروازانەدا بەمەبەستی پاراستنی تەندروستی هاوڵاتیان، یاخود ڕاگرتنی بارەکانو ناردنی نمونە بۆ نزیکترین تاقیگەکانی پشکنین لەڕێگەی لایەنی پەیوەندیدارەوەو پاش دەرچونی ئەنجامی پشکنین ئینجا ڕێگەی پێبدرێت.

بازرگانیو پیشەسازی: بەاروردی ڕێکاری پشکنین لەدەروازەکانی هەرێمی کوردستانو حکومەتی ناوەندا لەڕووی نرخو کوالێتیو ماوەوە چۆنە؟

هادی حەمە سەعید: وەک ئەوەی باس دەکرێت لەلایەن بازرگانو هاوردەکارانەوە لەدەروازەکانی حکومەتی ناوەند کارئاسانی دەکرێت بەمەبەستی زیادکردنی داهات لەدەروازەکانیاندا، لەکاتێکدا هەندێجار بارەکان بەبێ پشکنینی پێویست بەڕێ دەکرێن، لەکاتێکدا لەدەروازەکانی هەرێمی کوردستان بەبێ تایبەتمەندی عێراقی بەڕێ ناکرێن.

بازرگانیو پیشەسازی: ئەو پشکنینانەی کە دەکرێت لەلایەن کۆمپانیاکەتانەوە لەکاتی هاوردەی کاڵاکاندا لەکاتی ناردنی بۆ پارێزگاکانی عێراق کێشەو گرفتی نیە؟

هادی حەمە سەعید: نەخێر، تا ئێستا هیچ گرفتێک بۆ ئەو بەرهەمانە دروست نەبووە کە لەلایەن تاقیگەکانمانەوە پشکنینی بۆ کرابێتو ئاراستەی پارێزگاکانی تری عێراق کرابێت.

بازرگانیو پیشەسازی: کۆمپانیای ڕەزگە چەند هەلی کاری بۆ هاوڵاتیان ڕەخساندوە؟

هادی حەمە سەعید: کۆمپانیای ڕەزگە ماوەی زیاتر لە ٤ ساڵە کاردەکات لەدەروازەی نێودەوڵەتی باشماخ هەلی کاری بۆ زیاتر لە ١٢٠ کارمەند لەسەرجەم بسپۆڕییە جیاوازەکان ڕەخساندووە، کە هەڵگری بڕوانامە جیاوازەکانی (دکتورا، ماستەر، بەکالۆریوسو دبلۆم) ی تێدایە. خاوەنی لیژنەیەکی زانستی فرە بسپۆڕە کە بەوردی تاوتوێی ئەو بابەتانە دەکەن پێوستیان بەبڕیاردانی زانستی گرنگ هەیە. لەلایەکی ترەوە تاقیگەی ناوەندی کۆمپانیاکە توانیوەتی بەبێ جیاوازی هاوکاری سەرجەم زانکۆ و پەیمانگاکانی هەرێمی کوردستان بکات کە لەڕێگەی نوسراوی فەرمیەوە داوا کراوەو توێژەرەکانیان دەتوانن لەتاقیگەکانیاندا توێژینەوەکانیان ئەنجامبدەن، هەموو کارئاسانیەک دەکرێت تەنها لەپێناو بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی زانکۆو پەیمانگانی هەرێمی کوردستان کە تا ئێستا جەندین توێژینەوەی گرنگی تێدا ئەنجامدراوە. هەروەها کۆمپانیاکەمان لەدەرفەتێکی کەم وتێدەدا هەموو هاوکارییەکی کارمەندانی کۆمپانیاکە کراوە کاتێک هەوڵی بەرزکردنەوەی بڕوانامەکانیان دەدەن. ڕەزگە ماوەی ٣ ساڵە سەرقاڵی دروستکردنی یەکێکە لەباشترین تاقیگەکانی کوالێتی کۆنترۆڵ لەناوچەکەدا کە هۆکار بووە بۆ ڕەخساندنی هەلی کار بەچەندین توێژی جیاواز. ڕۆژانە بەوردی پشکنین بۆ سەرجەم بەرهەمەکان دەکرێتو پێنمایی تەواو دەدرێت بەبازرگانەکان بۆ بەرزکردنەوەی کوالێتی بەرهەمەکانیان.

سەرۆکی ژوور: هاوڵاتیان دڵنیا دەکەینەوە نەگرانی ڕودەداتو نەکەمی خۆراک

لەماوەی یەک مانگدا زیاتر لە ٢٠٠ هەزار تۆن خۆراک هاوردە کراوە بۆ سلێمانی

ئا: زریان محەمەد

سەرۆکی ژووری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی دڵنیایی دەدات لەبەردەوامی هاوردەکردنی خۆراکو ئۆدیی لە بازاڕو کۆگاکاندا، ئەو دەڵێت "لەماوەی یەک مانگدا زیاتر لە ٢٠٠ هەزار تۆن خۆراک هاوردە کراوە".

سیروان محەمەد، سەرۆکی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی لەڵێدوانێکدا بۆ ڕۆژنامەی "بازرگانیو پیشەسازی" ڕایگەیاند "هاوردەکردنی خۆراک ڕۆژانە بەردەوامی هەیە، لەسنورەکانەوە ئۆتۆمبێلی بارهەڵگر دێنە ناو خاکی کوردستان بەتایبەت مەرزی باشماخو پەروێزخان، لەئێستاشدا هیچ گرفتێکی خۆراکیمان نیە، بازاڕەکانو مارکێتەکانو گەنجینەکانی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلیمانی پریەتی لەخۆراکو پێداویستی، ڕۆژانە بۆ ناو شاری سلێمانی کە هەمو جۆرە پێداویستیەکی خۆراک دەگرێتەوەو دڵنیایی دەدەین هیچ کێشەو گرفتێکی خۆراکی نیە".

سیروان محەمەد دەستخۆشی لەحکومەتی هەرێم دەکات کە لەدوای جەنگی ئۆکراینا بڕیاری دا کارئاسانی بۆ بازرگانان بکرێت بەمەبەستی هاوردە کردنی کاڵا لەدەروازەکانەوە، ئەو وتی "حکومەتی هەرێم ئاسانکاری کردووە بەدەرکردنی بڕیارێک بەمەبەستی دروستکردنی لیژنەیەک لەسەر ئاستی پارێزگاکان بۆ چارەسەرکردنی هەر کێشەو گرفتێکی بازرگانی بەتایبەت هاوردەکردنی بەرهەمە خۆراکیەکان، هەروێیە ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی بە بەردەوامی لەگەڵ بازرگانان لەپەیوەندیدایە بۆ هەر کێشەو گرفتێک کە هەیانبێت هەوڵی تەواوی چارەسەرکردنی کێشە بازرگانیەکان دەداتو هەربازرگانێک کێشەی هەبێت لەسنورەکان دەتوانن پەیوەندیمان پێوە بکەنو هەوڵدەدەین بەزوترین کات چارەسەری کێشەکانیان بکرێت".

وتیشی "بازرگانانی سلێمانی بەردەوام ئاگاداری ئەو بەرهەمە خۆراکیانەن کە لە چ وڵاتێکدا هەیەو چۆن دەستیان دەگات بە بەرهەمە خۆراکیەکان لەتەواوی وڵاتانی جیهانەوە هاوردەی خۆراکو پێداویستیەکان دەکەن، بەتەنها لەماوەی یەک مانگی ڕابردودا بڕی زیاتر لە ٢٠٠ هەزار تۆن خۆراک هاوردە کراوە بۆ ناو شاری سلێمانی کە هەمو جۆرە پێداویستیەکی خۆراک دەگرێتەوەو دڵنیایی دەدەین هیچ کێشەو گرفتێکی خۆراکی نیە".

ئەمە لەکاتێکدایە کە ساڵانە لەگەڵ هاتنی مانگی ڕەمەزان بازاڕ جموجۆڵێکی زیاتری تێدەکەوێتو خواست لەسەر کەلوپەلو شمەکو کاڵاکان زیاد دەبێت، بەڵام ژووری بازرگانیو پیشەسازی بەردەوام لەکاتی هاتنی ئەم مانگەدا لەمەوڵی دابینکردنی پێداویستییەکانی بازاڕدایە بۆ ئەوەی نرخی شمەکو کاڵاکان بەرز نەبێتەوە.

لەبارەی ئەو کێشانەی بۆ کاری بازرگانی دروست دەبێت، سەرۆکی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی وتی "ئەو زەبێتانەی لەناوەڕاستو خواروی عێراقەوە دێنە کوردستان بەتایبەت بۆ شاری سلێمانی کە لەلایەن کۆمانیای ئیتحاد لەناوخۆدا لەعێراق بەرهەم دێت گەورەترین کارگەیە، کاتێک بازرگانان ئەو ڕێنە هاوردە دەکەن لەبازگەکاندا داوای ئەوراق و پشکنین دەکرێت، لەکاتێکدا ئەو بەرهەمە لەناوخۆی عێراق بەرهەم دێت، بۆیە پێویستی بەو پشکنینانە نیە حکومەت ڕاستەوخۆ دەتوانێت لەگەڵ زەبێتەکەو پشکنینەکەی بکات، چونکە هەر ئەو کارگەیە زەبێتی بەشە خۆراکی هاوڵاتیان دابین دەکات، بۆیە پێویستە حکومەت کارئاسانی بکاتو ڕێگری لەهاتنی ئەو زەبێتە نەکات، لەبەرئەوەی بەشێک لەبازرگانەکانی سلێمانی لەگەڵ کارگەی ئیتحاد گرێبەستیان هەیەو ڕێزو زەبێتیان لێدەکڕنو هاوردەی دەکەن بۆ سلێمانی، گەر کارەکانیان لێ قورس بکرێت ئەوا بازرگانان واز لەو کارە دەهێنزو ئەمەش دەبێتە هۆی کەمبونەوەی زەبێت لەبازاڕاکانی سلێمانی هەر بۆیە پێویستە کارگرانیی نەخرێتە سەر بازرگانان".

دەربارەی ئەو پێشنیار و پرۆژانەی وەک ژووری بازرگانی سلێمانی داویانەتە حکومەتو لایەنە پەیوەندیدارەکان بۆ ئەوەی کاری پیشەسازیو بازرگانی لەناوخۆدا باشتر بکرێت، سیروان محەمەد وتی "وەک پەکێتی ژووری بازرگانیەکان لەساڵی ٢٠١٢ لەئەنجومەنی وەزیران حکومەت کارئاسانی بکات لەو ڕێگەی پیشەسازیو بازرگانی پەرەپێدان بکات، لەبەرئەوەی ئەو بەرهەمانەی کە دەکات، بۆیە پێویستە

کچێک لەسلیمانی پرۆژەی قارچکی سەدەفی دادەمەزرێنێت

"بەرهەمێکی پاکو تەواو سروشتییە"

ئا: ڕێژەن سەردار

کچێک پاش ئەوەی بەشـی کشتوکاڵی داپۆشـراو لەزانکـۆی سـلێمانی تەواو دەکات، لـە نۆمێکـی ماڵەکـەی خۆیـان پرۆژەیەکی قارچکی سـەدەفی دادەمەزرێنێـت، ئەو ئامانژە بەوە دەکات بەرهەمەکـەی پاکو سروشـتییە هیچ جـۆرە سـەماد و خـۆڵو دەرمانێکیش لەبەرهەمهێنانیـدا بەکارنایـەتو دەڵێت "بەرهەمەکانم خواستێکی باشی لەسەرە، هـەر کاتێک دەیبینێرم بـۆ دوکاندارەکان هەر ئەو ڕێژە تەواو دەبێت".

شـەیما ئەحمـەد، خاوەنـی پرۆژەی قارچکی سەدەفی بەرۆژنامەی "بازرگانیو پیشەسازی" ڕایگەیاند "دوای ئەوەی کە بەشی کشتوکاڵی داپۆشراوم تەواو کرد، هەوڵمدا پرۆژەیـەکو تاقیکردنەوەیەکی کشـتوکاڵی بکەم کە لەپسـپۆڕیەکەی خۆمەوە نزیک بێت، پـرۆژەی قارچکی سـەدەفیم دامەزراند، هـۆکاری دەستکردنیشم بەم کارە ئەوە بوو دوای تەواوکردنـی زانکۆ بێکار بووم، هەوڵمدا ببمە خاوەنـکاری خۆم، جیـا لەوەش لەو کاتەوەی خوێنـدکاری زانکۆ بووم، لێکۆڵینەوەو بەدواداچونـم بۆ پرۆژەکە کـردوە، هەوڵـم داوە دەسـتپێبکەم، خۆشبەختانە گەیشـتم پێو لەئێستادا کار دەکەمو زۆر خۆشحاڵیشمو متمانەشم بەخۆمـە کە لـەم کارەدا سـەرکەوتوو بووم".

شـەیما ئەوە ڕون دەکاتـەوە کە بڕی بەرهەمهێنان لە پرۆژەکەیدا پەیوەسـتە بەکشـوماوەوە، ئـەو وتـی "هەتـا هەوایەکی لەبارە بێت، بڕی بەرهەم زیاد دەکات، بەڵام بەشـێوەیەکی گشتی لەو پرۆژەیەی من دامناوە بەهۆی ئەوەی کارەکـەم لەئێسـتادا زۆر گـەورە نیە، نزیکەی ٨٠ کیلۆ قارچک بەرهەم دەهێنم لەماوەی مانگێکدا، بەمەرجێک کەشوهەوا گونجـاو بێت، بڕی بەرهەمهێنان مانگانە دەگۆڕێت".

وتیشی "ئەم زسـتانە کاتی بەفرو ئەو بەسـتەڵەکەی بۆ مـاوەی چەند ڕۆژێک لەسـەرەتای ئەمسـاڵدا کوردسـتانی گرتەوە، زیـان بەر پرۆژەکـەم کەوتو بەشـێکی زۆر لەبەرهەمەکەی لەناو برد، لەبەرئـەوەی ئامێـری پێوسـتم نەبوو بتوانم بەرهەمەکـەم بپارێزمو کۆنترۆڵی کەشوهەوایەکی بەوجۆرەی پێبکەم".

بەرهەمهێنانی قارچک پێویستی بەکەشو هەوایەکی لەبارە کە پلەی گەرمییەکەی لەنێوان ٢٥ تاوەکو ٢٧ سەدیدا بێت لەدو هەفتـەی یەکەمی بەرهەمهێنانیدا دواتر دەبێـت پلەی گەرمییەکـەی بۆ ١٩ پلە دابەزێنێرێـت، پێگەیشـتنی قارچکیش لەموەی ٢٢ ڕۆژ تا ٣٥ ڕۆژدا دەبێت.

شـەیما ئامـاژە بـەوەش دەکات کە لەپووی نرخەوە بەرهەمەکانی هاوشێوەی نرخی بەرهەمەکانی دیکەی بازاڕە، بەڵام لەپووی کوالێتیەوە جیـاوازە، ئەو وتی "بەرهەمەکـەم کوالێتیەکەی زۆر بەرزەو بەرهەمێکـی پاکو سروشـتییەو بەبێ بەکارهێنانی خۆڵو سەماد بەرهەم دێتو هیچ جۆرە دەرمانێک لە بەرهەمهێنانیدا نیە جۆرە بەرهەمێکە لەلایەن هاوڵاتیانو بەقاڵەکانەوە خواستێکی باشی لەسەرە، هـەر کاتێـک بەرهەمـەکان دەنێرم بۆ دوکاندارەکان هەر ئەو ڕێژە تەواو دەبێت، دوبـارە داوای دەکەنەوەو ناو دەنوسـن تاکـو کاتـی پێگەیشـتنی بەرهەمەکە ئاگاداریـان بکەمەوەو بێـن بیکڕنەوە، بەگشتی هاوڵاتیان لەسلێمانیو کەرکوکی هەولێر دێنو دەیکـڕن، بەڵام بەداخەوە من خۆم گەیاندنم نیە بۆ شارەکان".

وتیشی "بەداخەوە لەلایەن حکومەتو لایەنـە پەیوەندیدارەکانـەوە هیـچ هاوکارییەکـو ئاسانکارییەکم بۆ نەکراوە، تەنهـا دەستخۆشـیم لێتکـراوە لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی کشتوکاڵی شارەوانییەوە بەبێ ئـەوەی هیچ جـۆرە هاوکارییەکم

> **زۆر گرنگە خانمان خاوەن ئیشرو کاری خۆیان بزو هاوشانی پیاوان لەدەرەوەی ماڵ کار بکەن، پێوستە خانمان هەوڵبدەن بەگوێرەی بەهرەو توانا کانی خۆیان کار بکەنو حەزو خولیاکانیان بەدیبهێنن، دڵنیام دەتوانن کاری ناوازە بکەن**

بکەن کە بتوانم پرۆژەکەم گەورە بکەمو هەلی کاری زیاتر بڕەخسـێنم، سەرەڕای ئەمەش پرۆژەکەم سەرکەوتووە، هیوادارم هاوکارم بن لە فراوان کردنی".

ئەمـە لەکاتێکدایە کـە پڕکردنەوەی پێداویسـتەکانی بـازاڕ لەلایەن پرۆژەی بچـوکو تاکەکەسـیەوە ڕۆژ بە ڕۆژ ڕوو لەزیادبونەو خانمان ڕۆڵی بەرچاو دەبینن لەپشتبەستن بەکاری خۆیانو ئەنجامدانی پرۆژەی بچوکو تاکەکەسـی، بەتایبەتی ئەو کچانەی خوێندنی زانکۆو پەیمانگاکان تەواو دەکەن، ئێسـتا ڕێژەیەکی بەرچاو لەزۆریەی کارو پیشەکان ژنانن.

شـەیما بـاس لـەوە دەکات پرۆژەی قارچکـی سـەدەفییەکەی هەلی کاری بۆ ٥ کەنج ڕەخسـاندووو خێزانەکەشی هاوکاریـن لەبەڕێوەبردنـی پرۆژەکەدا، ئەو وتـی "زۆر گرنگـە خانمان خاوەن ئیشرو کاری خۆیان بزو هاوشانی پیاوان لـەدەرەوەی ماڵ کار بکەن، پێوسـتە خانمـان هەوڵبدەن بەگوێـرەی بەهرەو توانا کانـی خۆیـان کار بکـەنو حەزو خولیاکانیان بەدیبهێنن، دڵنیام دەتوانن کاری ناوازە بکەن".

قارچـک یەکێکـە لـەو خۆراکانـەی لەکوردستاندا خواسـتی لەسەرەو ساڵ بەسـاڵیش ڕێـژەی بەرهەمهێنانی زیاتر دەبێت، لە١٠ سـاڵی ڕابـردودا چەندین کارگەی بەرهەمهێنانی قارچک لەهەرێمی کوردستان دامەزراون. ئەمەش وایکردوە ئەو قارچـکەی لەهەرێمی کوردسـتان بەرهەمدێت، زۆر لەپێویستی ناوخۆ زیاتر بێت، ئێستا بەشێکی بەرچاو لەبەرهەمی کارگەکانی قارچک هەنارەدەی شارەکانی ناوەڕاستو خوارووی عێراق دەکرێت.

شـەیما جەخت لەوە دەکات کە جۆری بەرهەمەکەی زۆر جیاوازە لەو بەرهەمانەی دەخرێنـە بـازاڕەوە، بـەو پێیـەی بەرهەمێکـی پاکو تەواو سروشـتییە، هەچەنـدە ڕێژەیەکی کەمـی لێبەرهەم دێـت، بەڵام لەبـازاڕدا نامێنێتەوە، ئەو وتـی "بەرهەمەکانم تەنهـا لەناو قەزای بازیانو سـلێمانی دەفرۆشم، بەداخەوە گەیاندنم نیە، ئەگینا لەشارەکانی تریش خواستی لەسەرەو خۆیان دێن دەیکڕنو دەیبەن".

ویشـی "هەمـوو پرۆژەیەک کێشـەو گرفتی هەیە، ئیشەکەی منیش بەدەر نیە لەکێشەو گرفتەکان، بەکێک لەکێشەکانم ئەوەیە شوێنی پێوستم نیە بۆ فراوانکردنی پرۆژەکەم، دووەمیش خۆم تەنهامو کەس هاوکاری نەکـردوم، بەمەرجێک تەنانەت لەناوەڕاستو خوارووی عێراقیش چەندین قەرزی کشتوکاڵیو هاوکاریو ئاسانکاری بـۆ خاوەن پرۆژەکان دەکرێت، بەڵام من لێرە لەسلێمانی شارەوانیو کشتوکاڵیش هیچ جۆرە هاوکاریو ئاسـانکارییەکیان بۆ نەکردوم، کێشـەیەکی تـری پرۆژە کشـتوکاڵیەکان بریتیە لەکەشـوەوا، کـە لەنـاکاو دەگۆڕێـتو زیانـی زۆر لەبەرهەمەکانمان دەدات لەبەرئەوەی هیچ جۆرە ئامێرێک نیە تاکـو بەکاربهێنین بۆ ڕێکخستنی کەشوهەواو ئاودان".

قارچک خواستی لەسەرە

لەچوارچێوەی پرۆژەی بەبازاڕکردنی گەنـمی جوتیـارانی کوردستاندا

"قەیوان گروپ " ڕۆژانە ٥٠٠ تۆن ئارد دەخاتە بازاڕەوە

ئا: زریان محەمەد

پرۆژەی بەبازاڕکردنـی گەنمی جوتیاران لە (بارێزگای سلێمانیو هەڵەبجەو ڕاپەڕینو گەرمیـان) لەلایـەن "گروپی کۆمپانیاکانی قەیـوان" وەک کەرتـی تایبـەت بەهەماهەنگـی لەگـەڵ وەزارەتـی کشـتوکاڵو لایەنـە پەیوەندیدارەکانی حکومەتـی هەرێمـی کوردستان، جێبەجێ دەکرێت یەکێکە لەپرۆژە سـتراتیژییەکان کـە خـاڵی دەبینێتـەوە لەوەرگرتنەوەی بـڕی زیـادەی گەنمـی بەرهەمهاتو لەجوتیـارانو پاشـان کردنـەوەی بـە بەرهەمەکانـی (ئـاردو پێویسـتیەکان)و دووبارە بەبازاڕکردنەوەی.

زاهیـر زانـا، بەڕێوەبـەری پرۆژەکـە بەڕۆژنامـەی "بازرگانیـو پیشەسـازی" ڕایگەیانـد "بەشـەکانی پرۆژەکـە بریتیە لەکارگەی بەرهەمهێنانی ئاردو جۆرەکانیو دروسـتکردنی سـایلۆی دانەوێڵەو کۆگا، بنکەی ئاگرکوژانەوە، کۆگای سوتەمەنی، بنکەی تەندروسـتی، ڕێستۆرانت، شوێنی نیشتەجێبوونی کارمەندان، یاریگاوشوێنی کات بەسـەربردن، کارگێڕیـی، کێـشو سـکان، ژووری کۆنترۆڵ، بەشی فرۆشن، هەروەها دروستکردنی چەند کارگەیەک بۆ بەرهەمهێنانی (ساوەر) خواردنی دایت بێ شـەکر، بریۆش، مەعکەرۆنا، بەرهەمەکانی کێک) کە ئەمانەش هاوشـێوەی شارێکی پیشەسازی گەورەو سەردەمیانە بەشێوەی پێشکەوتوو مۆدێرن دروستدەکرێن.

زاهیر وتـی "لەدوای ئەو بـڕە گەنمەی حکومەتـی عێراقی سـاڵانە لەجوتیارانی دەکڕێتەوە لەهەرێمی کوردسـتان بەشێکی زۆری گەنمـی دیکەی جوتیاران سـاڵانە دەهێنێتـەوەو حکومەتی هەرێـم توانای وەرگـرتـنو کڕینـی نییـە، لەبەرامبەردا لەجوارچێـوەی پـرۆژەی نیشـتمانی بەبازاڕکردنی گەنمی جوتیاران لەسـنوری پارێـزگای سـلێمانیوەهەڵەبجەو ئیدارەی گەرمیـانو ڕاپەڕین، بـڕی گەنمی زیادەی جوتیاران دەکڕدرێتـەوەو بەکاردێتەوە بۆ بەرهەمی ناوخۆیی".

وتیشـی "لەنێـو بەرهەمـە جۆراوجـۆرە کشـتوکاڵیەکاندا، گەنم بووەتـە هێمای ژیـان، باپیرانمـان هـەر لـەکۆنـەوە لـەگونجـاوی خـاکو هـەوای ئـەم نیشـتامانە بـۆ بەرهەمهێنانـی گەنم بەگرنـگ هەژمـار کـردووە، لەئێسـتا یـان داهاتـوودا پێویسـتە هەمومـان گرنگـی زیاتـر بدەینـەوە بـەم گەوهـەرە زێرینـەی وڵاتەکەمـان، هەنـگاوی یەکەمیـش بەرەپێدانـی خواسـتو داواکاریـیە لەسـەر بەرهەمـی خۆماڵـی گەنـمو هەنگاوێکـی گرنگـی سـەرەتا دەبێـت بـۆبنیاناتنانـی ئابوریەکـی بەهێزی کشـتوکاڵی کـە بێتـە مایەی ڕەزامەندی حکومـەتو هاوڵاتیان، وەک پرۆژەیەکـی هاوبەشـی دەسـتەجەمعی لـە نەخشـاندنەوەی سـیماکانی ژیان لـەم وڵاتـەدا سـوودی لێوەربگیرێت. لـەم ڕوانگەیـەوە "کۆمپانیـای قەیـوان" بـە خۆشـحاڵییەوە بەهەماهەنگی هەموو لایـەک لـەو بـوارەدا هـاوکار دەبێتو لەو بڕەی بەرهەم دەهێرنێت.

هـەر لەبـارەی گرنگیو سـوودەکانی ئەم پرۆژەیە "دلێر کەمـاڵ"، بەڕێوەبەری ڕاگەیاندنیو پەیوەندییەکانی قەیوان گروپ، بەڕۆژنامـەی "بازرگانـیو پیشەسـازی" ڕایگەیاند "پـرۆژەی بەبازاڕکردنی گەنمی جوتیاران لەپارێزگای سلێمانیو هەڵەبجەو ڕاپەڕیـزو گەرمیان، کـە یەکێکە لەپرۆژە سـتراتیژییەکانی حکومەتـی هەرێمـی کوردسـتان لـە (٢٣-٥-٢٠٢١) لەگونـدی قەرەچەتان بەردی بناغەی دانرا، بەپێی ئەو ماوەیەی دایریکراوە دەبێت لەماوەی (١٣٦٠ ڕۆژدا) کۆی گشتی پرۆژەکە تەواو بکرێت، بەڵام هەر دوای ڕاگەیاندنی پرۆژەکە لەساڵی ڕابـردوو لەپێناو بەرژەوەنـدی جوتیاران (قەیـوان گـروپ) لەڕێگـەی لیژنەیەکی تایبەتمەند بەهاوکاری وەزارەتی کشتوکاڵ کۆی گشـتی گەنمی بنەتۆوی جوتیارانو هەم جوتیـارانو هـەم حکومەتـی کە حکومەتی ناوەندی وەرینەگرتبوو، ئەوە وتی "ئەوەش هەنگاوێکی گرنگو گەورەبوو بـۆ ئـەوەی جوتیـاران زەرەرمەند نەبن، چونکە ساڵانی ڕابردوو جوتیاران بەنرخێکی کەم ئەو گەنمە زیادەیـان لەبازاڕی ڕەش دەفرۆشـتەوە، لەمەنـگاوی دووەمیشـدا "قەیوان گروپ " دەستیکرد بەهاڕینی ئەو گەنمەی وەرگیرابووەو لەجوتیارانو هاڕینی بۆ ئارد بەتوانای خستنە بازاڕی (٥٠٠ تۆن ئارد) لەپۆژێکدا ئەوەش لەپێناو دابینکردنی بڕی پێویسـتی ئاردو خسـتنە بازاڕی بۆ پڕکردنـەوەی پێویسـتیە ناوخۆییەکانو زیادکردنی بەرهەمی ناوخۆیی گەنمو ئارد، جگە لـەوەی لەپووی ئاسایشـی خۆراکو هەرزانـی نرخـی ئـاردو خۆماڵیکردنـی پرۆسـەی بەرهەمهێنانی ئارد هەنگاوێکی گەورە بوو، بـۆ زیاتـر دەوڵەمەندکردنی ژێرخانی ئابـوری کوردسـتانو ڕێزگرتن لەبەرهەمی ڕەنجو ماندووبونی جوتیاران کە لەمەودا بەدڵنیاییەوە بایخ بەچەندێتیو چۆنێتی بەرهەمی گەنمەکانیان دەدەن".

وتیشی "ئەم پرۆژەیە گرنگی زۆری هەیەو لەئێسـتادا لەلایەن تیمە ئەندازیاریـیەکانی هەوڵەکانـی چـڕ دەکاتـەوە تاوەکـو قۆناغێکـی گرنـگ لـەمێـژوی پەرەپێـدانو بوژاندنـەوەی کشـتوکاڵو بەهێزکردنی ژێرخانی ئابوریو پەرەپێدانی ئاشـتەوایی کۆمەڵایەتی بونیاد بنێت".

بەڕێوەبەری پرۆژەکە لەبارەی پێویسـتی پرۆژەکەوە وتی "بەرهەمـی سـاڵانەی گەنم کـە لەلایـەن جوتیارانـەوە پەیوەندیدارەکانی کوردستاندا زیاترە لـەخواسـتو داواکاری لەلایـەن حکومەتـی ناوەنـدی عیراقـەوە وەردەگیرێـت، لەکاتێکـدا کۆمەڵێـک تەنگوچەڵەمـەی کارگێـڕیو یاسـایی بـۆ وەرگرتنـی گەنمەکانیـان چینـی جوتیارانـی ئاوەمێد کـردوە، هـاوکات زیانـی گـەورە لـەکەرتـی کشـتوکاڵی هەرێـمو ئابوریەکەیـدا بەڕیادەبێـت، لەبەرئـەوە دۆزینـەوەی بازاڕو بـۆ بەرهەمـی جوتیـاران بیرۆکـەی سـەرەکی ئـەم پرۆژەیەیـە کـە خـۆی لـەدروسـتکردنی چەندیـن کارگـەی خۆماڵـی دەبینێتـەوە بـۆ ئامادەکردنـی بەرهەمەکانـی گەنمو دواتـر بـەبازاڕکردنیـانو تەواوکردنـی سـوڕی بەپیشـەسازی کردنـی بەرویومـی کشـتوکاڵیو گەیاندنـی بەدەسـتی کشەکاریان".

وتیشـی "پـرۆژەی بەبازاڕکردنی گەنمی جوتیاران پێکهاتووە لەسایلۆیەک بەتوانای هەڵگرتنی (٣٠٠٠٠٠) سێ سەد هەزارتۆن، دوو ئاشـی سـاوەرو کێکو دوو ئاشـی ئاردی سفرو ماڵان بەتوانای بەرهەمهێنانی (٥٠٠) تـەن لەڕۆژێکدا، دروسـتدەکرێت. لـەقۆناغـی یەکەمـدا، یـەک ئاشـی ئـاردی سـفرو مـاڵان بـەگەنجینـە بەقەبارەی گشـتی (٩٦٠٠) مەتر سێ جاو کارگەی پاستا کارگەی پسکیت تۆزێنەوەو بەرهەمهێنانی بنەتـۆوی گەنـم بەڕێوەبری ٣٢٥٠٠٠م دووجا".

دەربـارەی بەرهەمەکانـی پرۆژەکـە، بەڕێوەبەری پرۆژەکە وتی "بەرهەمهێنانی ئارد بە شێوازێکی پێشـکەوتوو لەسەر ئاسـتی هەرێمایەتـیو لەتوانایـدا بێت لـەئـاردی سـفرەوە تـا بـۆز بـۆ بەرهەمهێنانی نانو سـەموزن بەرهەمە هەویریەکان دابین بـکاتو دەرچواندنـی بەرهەمـە خۆراکیـە تێکەڵـەکان کـە لەگەنـمو پێکهاتـەی خۆراکی تر دروسـتەدەکرێنو بەرهەمهێنانـی خۆراکە کەلتوریەکانـی وەک سـاوەرو بریۆش، هەروەها خۆراکـە جیهانیەکانـی وەک مەعکەرۆنـیو سـپاکێتی بەسـتاندردی جیهانی".

بەڕێوەبەری پرۆژەکە ئەوەش ڕوندەکاتەوە کە ئاوەڕۆکی ئەم پرۆژەیە، وەرگرتنـەوەی ٥٠٠ پێنـج سـەد هـەزار تـۆن گەنمـی جوتیارانـی هەرێمـی کوردسـتان لەلایـەن کۆمپانیاکانـی (قەیـوانو خۆشـنان) بەهاویەشیو پەسـەندکردنو بەرهەمهێنانـی گەنمـی بنەتـۆوەرگرتنـی کـۆی گەنمـی بنەتـۆو لەجوتیارانـی پارێـزگای سـلێمانی، هەڵەبجـە، ئیـدارەی گەرمیـانو ڕاپەڕیـن لەلایـەن گروپـی کۆمپانیاکانی قەیوانەوە، دانانو دروسـتکردنی چەند کارگەیـەکی گەورەو پێویسـت، کە لەئێسـتادا بەشێوەیەکی خێـرا کاریـان تێدا دەکرێـت، لەگوندی قەرەچەتـان لەناحیـەی پیرەمەگـرون، بەتوانایەکـی زۆر تـا لەپێـش وادەی دیاریکـراو پرۆژەکـە تەواودەکرێت، ئەو وتی "پێـش ئەو وادەیەش لەسـەرەتای مانگی (٢٠٢١-١٠) قەیـوان گروپ، تا تەواوبوونی پرۆژەکەوە وتی" بەرهەمـی سـاڵانەی گەنم کـە لەلایـەن جوتیارانـەوە پەیوەندیدارەکانی کوردستاندا زیاترە لـەخواسـتو داواکاری لەلایـەن حکومەتـی ناوەنـدی عیراقـەوە وەردەگیرێـت، لەکاتێکـدا کۆمەڵێـک تەنگوچەڵەمـەی کارگێـڕیو یاسـایی بـۆ وەرگرتنـی گەنمەکانیـان چینـی جوتیارانـی ئاوەمێد کـردوە، هـاوکات زیانـی گـەورە لـەکەرتـی کشـتوکاڵی هەرێـمو ئابوریەکەیـدا بەڕیادەبێـت، لەبەرئـەوە دۆزینـەوەی بازاڕو بـۆ بەرهەمـی جوتیـاران بیرۆکـەی سـەرەکی ئـەم پرۆژەیەیـە کـە خـۆی لـەدروسـتکردنی چەندیـن کارگـەی خۆماڵـی دەبینێتـەوە بـۆ ئامادەکردنـی بەرهەمەکانـی گەنمو دواتـر بـەبازاڕکردنیـانو تەواوکردنـی سـوڕی بەپیشـەسازی کردنـی بەرویومـی کشـتوکاڵیو گەیاندنـی بەدەسـتی کشەکاریان".

وتیشـی "پـرۆژەی بەبازاڕکردنی گەنمی جوتیاران پێکهاتووە لەسایلۆیەک بەتوانای هەڵگرتنی سێ سەد هەزار تۆن، دوو ئاشـی ساوەرو کێکو دوو ئاشـی ئاردی سفرو ماڵان بەتوانای بەرهەمهێنانی (٥٠٠) تەن لەڕۆژێکدا

گەنم بەرهەمێکی ستراتیجییە

بایەخی غازی سروشتی

غازی سروشتی یەکێکە لەگرنگترینو پاکژترین سەرچاوەکانی وزە بەپێچەوانەی نەوتو خەڵوز، غاز چریپەکەی کەمەو زیاتر دۆستی ژینگەیە. غازی سروشتی لە جیهاندا دوو جۆرە، غازی هاوەڵ (associated gas) کە لەناو نەوتدا تواوەتەوە و دوای بەرهەمهێنانی نەوت، جیادەکرێتەوە. جۆری دووەمیش غازی ئازاد (Free gas) کە بەتەنها دەردەهێنرێت.

غازی سروشتی لەپیشەسازییە گەورە پتروکیمیاییەکاندا بایەخو ڕۆڵی گەورە دەبینێتو سەرچاوەیەکی گرنگی بەدەستهێنانی وزەی کارەباشەو کۆمپانیاکانی پیشەسازی ئۆتۆمبێل لەهەوڵدان جێگەی بەنزینی پێبگرنەوە، ئەمە جگە لەوەی غاز لەژیانی ڕۆژانەدا بۆ گەرمکردنەوەو چێشتلێنان بەکاردەهێنرێت. بۆیە ڕۆژ بەڕۆژ لەسەر ئاستی جیهان خواست لەسەر غازی سروشتی لەزیادبووندایەو گەرەترین شەڕو ململانێی لەسەر دەکرێت.

کوردستان لەیەدەگی غازدا چەندەمینە؟

بەگوێرەی ماڵپەڕی فەرمیی وەزارەتی سامانە سروشتییەکان، هەرێمی کوردستان بڕی ٢٠٠ تریلیۆن پێ سێجا (٥.٧تریلیۆن مەتر سێجا) یەدەگی غازی سروشتیی هەیە، کە ڕێژەی ٣٪ی تێکڕای یەدەگی غازە لەسەر ئاستی جیهانو لەوێدا لە یەدەگی غازدا.

گرنگترین کێڵگەکانی غازی هەرێمی کوردستان بریتین لە:

١/ کێڵگەی کۆرمۆ: ٨ تریلیۆن و ٢٠٠ ملیار پێ سێجا
٢/ کێڵگەی بنەباوێ: ٧ تریلیۆن و ١٠٠ ملیار پێ سێجا
٣/ کێڵگەی چەمچەماڵ: ٤ تریلیۆن و ٤٠٠ ملیار پێ سێجا
٤/ کێڵگەی میران: ٣ تریلیۆن و ٤٦ ملیار پێ سێجا
٥/ کێڵگەی خۆرمەلە: ٢ تریلیۆن و ٢٦٠ ملیار مەتر سێجا
٦/ کێڵگەی پەڵکانە: تریلیۆنێک و ٦٠٠ ملیار پێ سێجا
٧/ کێڵگەی شێخان: ٩٠٠ ملیار پێ سێجا
٨/ کێڵگەی پیرمام: ٨٨٠ ملیار پێ سێجا

سەرۆکی لیژنەی وزەو سامانە سروشتییەکان لەپەرلەمانی کوردستان:

ناکرێت پێداویستی ناوخۆ بۆ غاز پڕ نەکەیتەوەو دەستبکەی بەفرۆشتنی بەتورکیا

ئا: ڕۆژەن سەردار

سەرۆکی لیژنەی وزەو سامانە سروشتییەکان لەپەرلەمانی کوردستان، عەلی حەمە سالح ئاماژە بەوە دەکات هەرێمی کوردستان تا ئێستا بۆ دابینکردنی کارەباو غازی ماڵانو هۆکاری خۆگەرمکردنەوە پێویستی بەغاز هەیە، ئەو دەڵێت "ئێستا نیوەی ویستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا لەکوردستان کار ناکەن لەبەرئەوەی غازیان نییە، ئیتر چۆن دەکرێ پێداویستی ناوخۆ بۆ غاز پڕنەکەیتەوەو دەستبکەی بەفرۆشتنی بەتورکیا؟!".

عەلی حەمە سالح، بەڕۆژنامەی "بازرگانی پیشەسازی" ڕاگەیاند بەهۆی ئەو هاوکێشە سیاسییە ئاڵۆزەی لەجیهانو ناوچەکەدا دروست بووە گواستنەوەی غازی هەرێمی کوردستان بۆ تورکیاو لەئەروپا هەر بەقسە ئاسانە، ئەگەر تا بەکردەکی ئەستەمو مەحاڵە، ئەو وتی "هەرچەندە قسەو باسی ئەوە گەرمە کە هەرێمی کوردستان توانای هەنناردە کردنی غازی سروشتی بۆ تورکیاو ئەروپا هەیە، بەڵام هەناردە کردنی غاز هاوکێشەیەکی ئاڵۆزی جیهانییەو کوردستان توانای ئەوەی نییە ببێتە بەشێک لەو هاوکێشەیە، ئێران رازی نییە، ڕووسیاش رازی نییەو ڕێگە نادەن ئەمریکاو ڕۆژئاوا بۆ لاوازکردنی کارتی غازی ڕووسیا بەرامبەر بەئەوروپا، بەنا ببەنە بەر غازی کوردستانو وەک سەرچاوەیەکی نوێی وزە بەکاربهێنن، ئەو وتی "ڕاستە تورکیا چاوی بڕیوەتە غازی سروشتیی هەرێمی کوردستانو دەیەوێت پێداویستی ناوخۆی بەغازی هەرێمی کوردستان پرپکاتەوەو پێداگری لەسەر ئەوە دەکات ئەم غازەی بەنرخێکی هەرزان دەستبکەوێو پرۆژەیەکیش لەبواری جێبەجێکردندایە بۆ ئەوەی غازی هەرێم لەرێگەی بۆرییەوە بۆ تورکیا بگوازرێتەوە، بەڵام هەرێمی کوردستان تا ئێستا خۆی بۆ دابینکردنی کارەباو غازی ماڵانو هۆکاری خۆگەرمکردنەوە پێویستی بە غاز هەیە، ئێستا نیوەی ویستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا کار ناکەن لەبەرئەوەی غازیان نییە، غازی هەرێمی کوردستان توانای نییە تا ئێستا پێویستی ناوخۆ دابین بکات، ئیتر چۆن دەکرێت کە پێداویستی ناوخۆت بۆ غاز پڕنەکەیتەوەو دەستبکەی بەفرۆشتنی بەتورکیا؟!".

وتیشی "بۆ پێویستی ناوخۆی هەرێم پێویستمان بە ٧٠٠ ملیۆن پێ سێجایە، بەڵام ئێستا بڕی بەرهەمهێنان ٤٤٥ پێ سێجایە، بۆیە لەئێستادا ڕەوانە کردنی غاز زەحمەتە، بەڵام ڕەنگە پێنج ساڵی تر ئەگەر بەباشی کار بکرێت لەکێڵگەی قادرکەرەم دەرفەتی ئەوە بڕەخسێ کە غاز هەناردە بکرێ، بەڵام ئایا لەقادرکەرەمی زۆنی یەکێتیو لەئامادەگی بەهێزی ئێرانو لەو هاوکێشە نێودەوڵەتییە نزیک لەسنوری عێراق، کە عێراق زۆر پێویستی بەغازە، دەتوانی غاز هەناردە بکەیت؟! بەبڕوای من مەحاڵە".

عەلی حەمە سالح ئەوە ڕوندەکاتەوە کە ڕێژەی غازی سروشتی لەهەرێمی کوردستان بە ٥,٧ تریلیۆن مەتر سێجا هەزەندە دەکرێت، ئەو وتی "٣٪ی غازی سروشتی جیهان کەوتوەتە هەرێمی کوردستان، کوردستان حەوتەم دەوڵەمەندترینە لەیەدەگی غازدا، پلان هەبوایە خۆشگوزەرانی دەهێناو دەتوانرا وەک هۆکارێکی بەهێز بۆ خۆشگوزەرانی هاوڵاتیان سودی لێوەربگیرێت".

وتیشی "گرنگترین پرسیار ئەوەیە هەرێمی کوردستان پلانی چییە بۆ ئەم سامانە سروشتییە کە کوردستانی پێ ئاوەدانو بەهێز بکات لەڕووی ئابوریو سیاسیو ئاسایشی نەتەوەیشەوە؟!".

سەرۆکی لیژنەی وزەو سامانە سروشتییەکان لەپەرلەمانی کوردستان پێیوایە حکومەتی هەرێم هیچ پلانو ڕەچاوکردنێکی نییە بۆ وەبەرهێنانێکی تۆکەمەو بێ کێشە لەغازی سروشتیدا، ئەو وتی "کێشەکە ئەوەیە دەسەڵاتدارانی کوردستان تۆژینەوەی کەڵک ناکەنو زۆرجار بەهەرەمەکی یەلەپەروزکێ کار دەکەن، بۆیە دەبێت ڕێگەنەدەین سامانی غازی هەرێم بەدەردی نەوتەکە ببرێ، لەبری ئەوەی ببر لەفرۆشتنی بکرێتەوە بەتورکیا، وەرە لەچارچێوەی پلانێکی ستراتیجیدا یەکەمجار وەبەرهێنان بکە، دەتوانین غاز نەفرۆشین بەتورکیاو لەناوچەیەکی وەک چەمچەماڵ ویستگەی گەورەی بەرهەمهێنانی کارەبا دابمەزرێنینو کارەبا بفرۆشین بەعێراق کە سوودێکی زۆر زیاتری هەیەو عێراقیش پێویستییەکی زۆری پێیەتی".

وتیشی "لەهیچ کوێی دنیا نییە تۆ خۆت نەوتی خاوت هەبێتو پاڵاوگەشت هەبێتو نەوتی خاو نەپاڵێویی بۆ ئەوەی بەنزینو نەوتی سپیو گازوایل، بڕۆی بیفرۆشی بەدەرەوەو دوای بڕێیت بیکڕیتەوەو پارەی پاڵاوگە بدەیت، پارەی بازرگان بدەیت، پارەی گواستنەوە بدەیت، پارەی تێچونی چی چی بدەیتو بێتە هۆی گرانبونی سوتەمەنی، هیچ حیکمەتێکی تیا نییەو ئەمە بۆ غازیش ڕاستە، لەئێستادا خواست لەکوردستان بۆ غازی سروشتی ڕۆژ بەڕۆژ زیاد دەکات، من سەرۆکی لیژنەی وزەو نەوتو سەرچاوە سروشتییەکانم، ئاگادارم چەندین کۆمپانیایەی گەورە ئامادەن ئەگەر ڕەزامەندییان بۆ بکرێت لەسەبەینێوە دەتوانن غاز ڕابکێشن بۆ هەموو ماڵێک لەکوردستان، ئەو کاتە غاز ئەبن بەجێگەوەی نەوتی سپیو وزەی کارەباش، هاوکات دەکرێ پلانیشمان هەبێ بۆ ئەوەی پرۆژەی پتروکیمیاییی دابنێین کە زۆر گرنگە بۆ کوردستان".

> **گرنگترین پرسیار ئەوەیە هەرێمی کوردستان پلانی چییە بۆ ئەم سامانە سروشتیە کە کوردستانی پێ ئاوەدانو بەهێز بکات لەڕووی ئابوریو سیاسیو ئاسایشی نەتەوەیشەوە؟!**

دانەغازو گەنەڵ ئینێرجی

کۆمپانیای دانەغازی ئیماراتیو گەنەڵ ئینێرجی تورکی، گرنگترین ئەو دو کۆمپانیایەن کە بەرهەمهێنان لەکێڵگەکانی غازی کوردستان دەکەن، لەم بوارەدا دانەغاز لەپێشترە لەبەرئەوەی حکومەتی هەرێمو گەنەڵ ئینێرجی لەساڵانی ڕابردوودا یەکتریان ڕوبەڕووی سکاڵای یاسایی کردەوە، ئەم جگە لەوەی دانەغاز ساڵ بەساڵ بڕی بەرهەمهێنانی لەزیادبوندایە.

دانە غاز، کە بەشێکە لەکۆمپانیای بیریڵ پێترۆلیۆم، کۆمپانیایەکی ئیماراتی تایبەتە بەوزە، لە ساڵی ٢٠٠٥ دامەزراوە، بەگەورەترین کۆمپانیای تایبەت بەغازی سروشتی دادەنرێت لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. لەساڵی ٢٠٠٧ هەرێمی کوردستانو کۆمپانیای دانەغاز ڕێککەوتنێکیان بۆ دامەزراندنی شاری غاز لەکوردستان واژۆ کرد، لە ساڵی ٢٠٠٨ بەرهەمهێنانی غاز لەهەرێمی کوردستان کۆمپانیای دانەغازی ئیماراتیو گەنەڵ ئینێرجی تورکی، گرنگترین ئەو دو کۆمپانیایەن کە بەرهەمهێنان لەکێڵگەکانی غازی کوردستان دەکەن، لەم بوارەدا دانەغاز لەپێشترە لەبەرئەوەی حکومەتی هەرێمو گەنەڵ ئینێرجی لەساڵانی ڕابردوودا یەکتریان ڕوبەڕووی سکاڵای یاسایی کردەوە، ئەم جگە لەوەی دانەغاز ساڵ بەساڵ بڕی بەرهەمهێنانی لەزیادبوندایە.

کۆمپانیای گەنەڵ ئینێرجی تورکی لەکێڵگەکانی میرانو بنەباوێ کار دەکات، گەنەڵ ئینێرجی دەیەوێ ٥٠٪ی غازی سروشتی تورکیا دابین بکات لەڕێگەی ئەم کێڵگانەوە، بەتایبەتی کە ئێستا بەهۆی جەنگی ئۆکرانیاوە، ڕوسیا غاز وەک چەکێک بەکاردەهێنێت بەرامبەر ئەو وڵاتانەی غاز لەو وڵاتەوە هاوردە دەکەن، کە تورکیا یەکێکیانەو هاوکات ئەو گرێبەستی غازەی لەنێوان تورکیاو ئێراندایە ساڵی ٢٠٢٦ کۆتایی دێت.

گازی کوردستانو موشەکەکانی ئێران

پاش سەردانەکەی نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بۆ تورکیاو دیداری لەگەڵ ڕەجەب تەیب ئەردۆگان، سەرۆکی تورکیا ڕایگەیاند کە "دیدارەکەی نێوانیان تایبەت بووە بەگواستنەوەی غازی سروشتی کوردستان بۆ تورکیا".

زۆری نەخایاند بەرەبەیانی یەکشەممەی ١٣ی ئازاری ٢٠٢٢، ئێران بە١٢ موشەکی بالیستی هێرشی کردە سەر هەولێرو بەدیاریکراوی ماڵی شێخ باز کەریمی پێکا کە ناوبراو بەڕێوەبەری جێبەجێکاری کار گرووپەو یەکێکە لەسەرەکیترین کۆمپانیاکانی کەرتی وزە لەهەرێمی کوردستان.

ئاژانسی ڕۆیتەرز لەزاری چەند بەرپرسێکی عێراقیو تورکیەوە ڕایگەیاند، پلانێکی سەرەتایی هەرێمی کوردستان بۆ هەناردەکردنی غازی سروشتی بۆ تورکیاو ئەروپا بەهاوکاری ئیسرائیل، ئێرانی تووڕە کردووەو ئەوەش هۆکاری سەرەکی هێرشە موشەکییەکە بووە بۆ سەر هەولێر.

دانەغاز
DANAGAS

سەرۆکی ژووری بازرگانی کرمانشان:

ئاڵوگۆڕی بازرگانی لەگەڵ هەرێمی کوردستانو عێراق لەڕێگای دەروازە سنورەیەکانی کرمانشانەوە نزیکەی ٧ ملیار دۆلارە

ئا: زریان محەمەد

کەیوان کاشفی، سەرۆکی ژووری بازرگانی کرمانشانو ئەندامی دەستەی سەرۆکایەتی ژووری بازرگانیی ئێران لەم گفتوگۆیەی رۆژنامەی "بازرگانیو پیشەسازی" دەڵێت "کاری بازرگانیو کشتوکاڵی لەگەڵ هەرێمی کوردستان رووبەڕووزیادبونە".

کەیوان کاشفی

بازرگانیو پیشەسازی: توانا و تایبەتمەندییە ئابوورییەکانی پارێزگای کرمانشان چین؟

کەیوان کاشفی: کرمانشان هەر لەسەدەکانی ڕابردووەوە ڕێگەی هاتوچۆی کاروانە بازرگانییەکان بووە لەسەردەمە جیاجیاکانداو لەم ناوچەیەوە ئاڵوگۆڕێکی بازرگانی زۆر هەبووە. لەئێستاشدا چالاکترین دەروازەو سنورە بازرگانییەکانی ئێران لەم پارێزگایەدایەو دەروازەی نێودەوڵەتی دەروازەکانی مەندەلیو مەنزەرییە لەگەڵ عێراق لەڕیزی ئەو خاڵە سنوریانەدایە، پارێزگای کرمانشان لەڕووی کشتوکاڵیشەوە دەوڵەمەندەو سەرچاوەیەکی دەوڵەمەندی ئاو خاکی هەیە. نزیکەی یەک ملیۆن هێکتار خاکی بەپیتی کشتوکاڵی، سەرچاوەکانی ئاو چەندین بەندای گرنگ لەم پارێزگایەدانو ڕێژەی ٥ ملیۆن تەنە ساڵانە. لەلایەکی دیکەوە، یەکێکە لەناوچە پیشەسازییە سەرەکییەکانی وەک پیشەسازی چیمەنتۆ، شیرەمەنییەکان، ئاسنو پۆڵا، کاشیو سیرامیک، کارەباو ئەلیکترۆنی، ئارد، پترۆکیمیاییو نەوتو پاڵاوتن، ئەمانە گرنگترینو گەورەترین پیشەسازییەکانی پارێزگای کرمانشانن کە بەشێک لەبەرهەمەکانی ڕەوانەی بازاڕی وڵاتانی دیکە دەکرێت. پارێزگای کرمانشان دوو ناوچەی ئازادی ئابوریشی هەیە کە یەکێک لەوانە لەقەزای قەسری شیرینو لەنزیک سنورەکانی عێراقەو بە دەرفەتێکی گونجاو بۆ سەرمایەگوزاری هاویەشی هەردوو وڵات دادەنرێت.

بازرگانیو پیشەسازی: شاری کرمانشان بەگوێرەی هەڵکەوتەی جوگرافیای سنورێکی زۆری لەگەڵ عێراقو هەرێمی کوردستاندا هەیە ئاڵوگۆڕی بازرگانی سالانە چەندە لەو دەروازانەوە؟

کەیوان کاشفی: ڕێژەی ئاڵوگۆڕە بازرگانییەکان لەڕێگای سنورە هاویەشەکانەوە بەشێوازی مامناوەند نزیکەی ٧ ملیار دۆلارە کە پەیوەندی بەئاڵوگۆڕی کاڵاو هەناردەی سوتەمەنیو کارەباو غازەوە هەیە. هیوادارین بەپەرەپێدانی سنورە بازرگانییەکانو تەواوکردنی ژێرخانەکانو هەڵگرتنی سزاو گەمارۆکانی سەر ئێران ڕێژەی ئاڵوگۆڕە بازرگانییەکان بەشێوازی بەرچاو بەرز ببێتەوە.

بازرگانیو پیشەسازی: تا چەند پەتای کۆرۆنا کاریگەری لەسەر کارو چالاکییەکانتانو ئاڵوگۆری بازرگانی دەروازەکان هەبووە؟

کەیوان کاشفی: بەڵێنیایەوە ئەم پەتایە کاریگەری بەرچاوی لەسەر پەیوەندییەکانو ئاڵوگۆڕی بازرگانیی نێوان وڵاتانی جیهان هەبووەو لەئێرانیش کاریگەریی لەسەر کەرتی وەبەرهێنانو بازرگانی هەبووە. ئەگەرچی لەم ساڵانەدا

> **پەیوەندییەکی دۆستانەمان لەگەڵ ژوورە بازرگانییەکانی هەرێمی کوردستان بەتایبەت سلێمانی، هەڵەبجەو هەولێر هەیە**

بەردەوام سنورە بازرگانییەکانی نێوان ئێمەو وڵاتی عێراق کەمترین کاریگەریی بەرکەوتووە.

بازرگانیو پیشەسازی: ناوچەی ئازاد کە بریاربوو لەدەروازەی نێودەوڵەتی پەرویزخان بکرێتەوە کارەکانی بەکوێ گەیشتووە؟

کەیوان کاشفی: ناوچەی ئازادی ئابوریی قەسری شیرین لەئێستادا لەقۆناغی سەرمایەگوزاریدایە. ئەم ناوچەیە ئامادەی بەشداریی و هاویەشیی سەرمایەگوزاریانی بیانی بەتایبەت عێراقییەکانی هەیەو هەلومەرجێکی گونجاو بۆ سەرمایەگوزاری هاویەشی نێوان چالاکوانانی ئابوریی هەردوولا دابین کراوە. چاوەڕوان دەکەین سەرمایەگوزارانو خاوەن پیشەسازییەکانو چالاکوانانی ئابوری وڵاتانی ناوچەکە لەم دەرفەتە گرنگە کەڵکی پێویست وەربگرن.

بازرگانیو پیشەسازی: پەیوەندییەکانتان لەگەڵ ژوورە بازرگانییەکانی هەرێمی کوردستان چۆنە؟ پرۆژەتۆکۆلی هاوکاری هاویەشتان لەگەڵ ژوورەکاندا هەیە؟

کەیوان کاشفی: پەیوەندییەکی زۆر نزیکو دۆستانە لەنێوان ژوورە بازرگانییەکانی هەرێمی کوردستان بەتایبەت سلێمانی، هەڵەبجەو هەولێر هەیەو بەردەوام چاوپێکەوتنو کۆبوونەوەمان لەگەڵ بەڕێوەبەرانی ئازیزی ئەم ژوورانە هەیەو بەیارمەتی خوداو کەمبوونەوەی پەتای کۆرۆنا بەدڵنیاییەوە ئاستی پەیوەندییەکان بەرزتر دەکەینەوە. پارێزگای کرمانشانو هەرێمی کوردستان لەڕووی کەلتوریو ڕۆشنبیرییەوە هاویەشییەکی زۆریان هەیەو کەس ناتوانێت حاشا لەو هاویەشییە بکات. ژووری بازرگانیو پیشەسازی کرمانشان یەکێکە لەو ژوورانەی پرۆژەتۆکۆلی کاری هاویەشی هەیە لەگەڵ ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی.

بازرگانیو پیشەسازی: ئایا ڕێژەی ئاڵوگۆڕ دابەزینی ئاستی چالاکییەکان زیادبووە یاخود کەمبێکردووە؟

کەیوان کاشفی: بەپێی ئامارەکانی بەردەست، دابەزین یان کەمبوونەوەی ڕێژەی ئاڵوگۆڕەکان نابینرێتو ئاستو ڕێژەی پەیوەندییە بازرگانییەکانی نێوان هەردوولا بەردەوام بەرزبوونەوەی هەبووە، هەرچەندە هەندێک کات بەهۆکاری جیاجیا ڕەنگە هەڵکشانو داکشانی هەبووبێت. ئێمە گەشبینو خۆشحاڵین بەوەی کە پەیوەندییەکانمان لەگەڵ هەرێمی کوردستان لەساڵانی داهاتوو بەڕێژەیەکی بەرچاو بەرزتر بکەینەوە.

مەرزی پەروێزخان

> **چالاکترین دەروازەو سنورە بازرگانییەکانی ئێران لەگەڵ عێراقو هەرێمی کوردستان لەپارێزگای کرمانشاندایەو دەروازەی پەروێزخان لەگەڵ هەرێمی کوردستانو دەروازەکانی مەندەلیو مەنزەرییە لەگەڵ عێراق زۆرترین ئاڵوگۆڕی بازرگانیان تیا دەکرێت**

بۆ ماوەی دوو مانگ گومرگ لەسەر بەشێک لەپێداویستییە خۆراکییەکان هەڵدەگیرێت

ئا: زریان محەمەد

سەرۆکی ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی رایدەگەیەنێت بڕیاری هەڵگرتنی گومرگ لەسەر ماددە خۆراکییەکان کاریگەری دەبێت لەسەر نرخی ئەو بەرهەمانە.

> **کاریگەری لەسەر بەرهەمەکان بەگشتی دەبێت بەتایبەت زەیتو ئاردو شیری منداڵان لەڕوی نرخەوە کەمێک جێگیر دەبێت چونکە گومرگی ئاردو زەیت گرانە**

لەکۆبوونەوەی ڕۆژی چوارشەممە ٦ی نیسانی حکومەتی هەرێمی کوردستان گفتوگۆ دەربارەی ئامادەسازییەکان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی لێکەوتە ئابوورییە چاوەڕوانکراوەکانی جەنگی ڕووسیا - ئۆکرایینا کراو بڕیاردرا بۆ ماوەی دوو مانگ گومرگ لەسەر چەندین پێداویستیی خۆراکی هەڵبگیرێت.

ئەنجومەنی وەزیران، "سەبارەت بەهەڵگرتنی ڕەسمی گومرگی کە پێشنیازی بەشێک لەوەزارەتو لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەرێم بوو؛ ئەنجومەنی وەزیران بۆ ماوەی دوو مانگ لەسەر بەرهەمو پێداویستییە خۆراکییە سەرەکییەکانی وەکو ئارد، برنج، زەیتی خواردن، ڕۆنی بەستووی ڕووەکیو ئاژەڵی، چای ڕەش، شەکر، پاقلەمەنیی وشک "نۆک، نیسک، پاقلە، لۆبیا، فاسۆلیاو ماش"، شیری منداڵان بە هەموو جۆرەکانییەوە گومرگی هەڵگرت. لەگەڵ ئەو بڕیارەشدا ئەنجوومەنی وەزیران جەخت لەدرێژەدان بەسیاسەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە پاڵپشتیکردنی بەرهەمی ناوخۆیی کردەوە".

سیروان محەمەد، سەرۆکی ژووری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی دەربارەی بڕیارەکەی ئەنجومەنی وەزیران وتی "لەسەرەتای جەنگی ئۆکرایناو ڕوسیادا داوامانکرد ئاسانکاری بکرێت و پەلە بکرێت بۆ هاوردەکردنی خۆراکی زیاتر هەربۆیە خۆشحاڵین و دەستخۆشی دەکەین لە ئەنجومەنی وەزیران کەبۆماوەی دوومانگ گومرگی لەسەر ئەو مادانە هەڵگرتووە کەئەمەش کاریگەری لەسەر نرخ دەبێت".

وتیشی" کاریگەری لەسەر بەرهەمەکان بەگشتی دەبێت بەتایبەت زەیتو ئاردو شیری منداڵان لەڕوی نرخەوە کەمێک جێگیر دەبێت چونکە گومرگی ئاردو زەیت گرانە".

بازاڕگانان دڵخۆشن بە وەرنەگرتنی گومرگ لەو بەرهەمە خۆراکیانە، بەرهەم بوربەمان بەاڕێوەبەری ڕێگە پێراو لەکۆمپانیای بوربەمان بە ڕۆژنامەی بازرگانی و پیشەسازی ڕاگەیاند" وتیشی" زەیتون لە ئیتاڵیا و ئسپانیاو بەلجیکاوە هاوردە دەکەین بەم بڕیارەش دەتوانین نرخی ئەو بەرهەمانە هەرزانبکەینێو لەبازاڕداو سوودی زۆری دەبێت بۆهاوڵاتیان".

وتیشی" ئێمە زەیتی زەیتون لە گومرگی زەیت بۆ هەر بارێک کە هاوردەی دەکەین سێ هەزار دۆلارە ئەمەش وادەکات لەنرخەکەی هەرزانبێت بەمەش کایگەری تەواوی دەبێت بۆ بازاڕو سودگەیاندن بۆ هاوڵاتیان".

حاجی مەجید، خاوەنی کۆمپانیای نەورز سەبارەت بەم بڕیارەی حکومەتی هەرێم بەڕۆژنامەی بازرگانیو پیشەسازی ڕاگەیاند "بەڵێنیایەوە سەد لەسەد کاریگەری دەبێت لەسەر نرخ لەبازاڕەکاندا هەر ئاسانکاریەک بۆ بازرگانان لەڕوی گومرگو باج دەتوانین لەڕوی نرخەوە بەرهەمەکان دابەزێنین بۆیە پێویستە ئاسانکاری زیاتر بکرێت وەئێمەش ئاسانکاری بۆ هاوڵاتیان دەکەین لەڕوی نرخەوە".

ناو بازاڕی سلێمانی

چوارەمین فیستیڤاڵی بەهار

مۆرکی نێودەوڵەتی وەرگرت

ئا: زریان محەمەد

کۆمپانیای اطلس الأصیل بەهاوکاری ژووری بازرگانیو پیشەسازی سلێمانی چوارەمین فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی بەهار وەک گەورەترین فیستیڤاڵی بازاڕ کردن لەسەر ئاستی عێراق لە١١ بۆ ٢٠ ئازار ڕێکخست.

ئەم فیستیڤاڵە بە بەشداری ١٧٥ کۆمپانیای بیانیو نیشتمانی کە لەوڵاتانی (کۆماری ئیسلامی ئێران – تورکیا – سوریا – عێراق- ئەڵمانیا)و کۆمپانیا نیشتمانیەکانی کوردستان بۆ ماوەی (١٠) ڕۆژ بەڕێوەچوو.

مەروان حەمەخورشید، بەڕێوەبەری ڕاگەیاندنی پێشانگای نێودەوڵەتی سلێمانی بەڕۆژنامەی "بازرگانیو پیشەسازی" ڕاگەیاند "سالانەو لەوەرزی بەهاردا ئەم فیستیڤاڵە وەک فیستیڤاڵی بازاڕ کردن لەپێشانگای نێودەوڵەتی سلێمانی لەلایەن کۆمپانیای اکلس الاکیل- وە ڕێکدەخرێت، کۆمپانیاکانو خاوەنکاران بانگهێشت دەکرێن بۆ بەشداریکردنو خستنەڕوی کاڵاو بەرهەمەکان لەپێناو بوژانەوەی بازاڕو دابینکردنی پێویستیە سەرەکییەکانی هاوڵاتیان بەنرخی گونجاو، مامەڵەکردنی ڕاستەوخۆی کڕیارو فرۆشیار کە هەمەڕەنگ کەشێکی بەهاری بەخشێ بوو بەفیستیڤاڵو سەردانیکاران بەکەیفەوە گوزەریان بەنێو فیستیڤاڵدا دەکرد، خواردنە کوردەواریەکانیش مۆدێکی تر بو لەم فیستیڤاڵە کە خەڵکی دڵشاد کردبو".

مەروان وتی "ڕێکخستنی وەها چالاکیەکی بازاڕکردن لەکاتێکی هەستیاری ئێستا کە جیهان پیایدا گوزەر دەکاو قسەو باسی جیهان بۆتە کەمبوونەوەی کاڵاو گران بوونی بەرهەمەکان، بوێریو خزمەتێکی بێوێنەیە کە هاوڵاتیان دڵنیا بکرێنەوە لەهەبوونی بەردەوامە خۆراکیەکانو قۆرخکاری بازاڕ ڕونەدات".

وتیشی "کۆمپانیای اطلس الأصیل بەهاوکاری ژوری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی توانی فیستیڤاڵی بازاڕکردن بەمۆدێلێکی جیاواز لەبەڕێوەبردن لەڕوە جیاوازەکانی میدیایی و بازاڕسازیو کارگێڕیو پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری بەکۆمپانیاکانو سەردانیکاران دابەشکرا و ئامادەی بەوەشدا "لەگەڵ بازاڕکردنی سەردانیکاران خەڵاتی ڕۆژانە پێشکەش بەکڕیاران دەکرا چالاکی هونەری هەمەڕەنگ کەشێکی بەهاری بەخشێ بوو بەفیستیڤاڵو سەردانیکاران بەکەیفەوە گوزەریان بەنێو فیستیڤاڵدا دەکرد، خواردنە کوردەواریەکانیش مۆدێکی تر بو لەم فیستیڤاڵە کە خەڵکی دڵشاد کردبو".

مەروان وتی "ڕێکخستنی وەها چالاکیەکی بازاڕکردن لەکاتێکی هەستیاری ئێستا کە جیهان پیایدا گوزەر دەکاو قسەو باسی جیهان بۆتە کەمبوونەوەی کاڵاو گران بوونی بەرهەمەکان، بوێریو خزمەتێکی بێوێنەیە کە هاوڵاتیان دڵنیا بکرێنەوە لەهەبوونی بەردەوامە خۆراکیەکانو قۆرخکاری بازاڕ ڕونەدات".

وتیشی "کۆمپانیای اطلس الأصیل بەهاوکاری ژوری بازرگانی و پیشەسازی سلێمانی توانی فیستیڤاڵی بازاڕکردن بەمۆدێلێکی جیاواز لەبەڕێوەبردن لەڕوە جیاوازەکانی میدیایی و بازاڕسازیو کارگێڕیو پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری بەکۆمپانیاکانو سەردانیکاران دابەشکرا و هەڵی کار بسازێنێتو دەستی کارو جۆڵەی تازە بەشێوازێکی ناوازە ببەخشێت بەشار".

مەروان جەختیکردەوە "گرنگی ڕێکخستنی فیستیڤاڵی بازاڕ کردن دروست کردنی پەیوەندی لەگەڵ کۆمپانیا بیانیەکانو ناساندنی شاری سلێمانی بەجیهان وەک شارێکی گرنگ لەڕووی بازرگانیو کارکردنو سەرمایەگوزاری تێیداو پێگەی ئابوری لەڕووە جوگرافیەکەیەوە کە شاری هاوسنورو خاوەن چەندین دەروازەی هاوردەو هەناردەکردنی شەمەکو کاڵای کۆمپانیاکانە، نیشاندانی شوێنە گەشتیاریەکانی سلێمانی بەسەردانیکارانو بەستەوەی شارە بەنەخشەی بازرگانی وڵاتان، ئەو وتی "چالاکیەکانی پێشانگای نێودەوڵەتی بوونی پێگەی بازرگانی شاری سلێمانی بەردەوام دەبێتو کۆمپانیای اطلس الأصیل وەک ڕێکخەری سەرەکی پێشانگا هەموو هەوڵو چانێک دەدات بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکان، تا پێکەوە خزمەت بەهاوڵاتیانو شاری سلێمانی بکەین".

> **ڕێکخستنی وەها چالاکیەکی بازاڕکردن لەکاتێکی هەستیاری ئێستا کە جیهان پیایدا گوزەر دەکاو قسەو باسی جیهان بۆتە کەمبوونەوەی کاڵاو گران بوونی بەرهەمەکان، بوێریو خزمەتێکی بێوێنەیە**

بۆ نەورۆز ١١٠ هەزار گەشتیار سەردانی سلێمانییان کرد

"ژمارەی ناوچە گەشتیارییەکان لەسنوری پارێزگای سلێمانی لەزیادبووندان"

ئا: زریان محەمەد

داستار محەمەد، بەڕێوەبەری ڕاگەیاندن و بەبازاڕکردنی گەشتوگوزاری سلێمانی، لەم گفتوگۆیەدا لەگەڵ "بازرگانیو پیشەسازی" دەڵێت "هەوڵەکان بۆ زیادکردنی بایەخی ناوچە گەشتیاریەکان لەسنوری پارێزگای سلێمانی بەردەوامن، گەشتوگوزاری سلێمانی کاردەکات بۆ باشکردنو جوانکردنی ناوچە گەشتیاریەکانو زیادکردنی ناوچەی گەشتیاریی لەسنوری پارێزگای سلێمانی".

سەیرانگای دوکان

بازرگانیو پیشەسازی: لەڕۆژانی نەورۆزدا چەند گەشتیار سەردانی سلێمانییان کرد؟

داستیار محەمەد: وەک گەشتوگوزاری سلێمانی بەپێی ئەو داتایانەی لەبەردەستماندایە بۆ ڕۆژانی نەورۆز نزیکەی ١١٠ هەزار گەشتیار سەردانی شاری سلێمانیان کردووە، ئەو گەشتیارانەش لە٨٠٪ لەناوەڕاستو خوارووی عێراقەوە هاتون. لەم نەورۆزەدا ئاسانکاری کرا بۆ هاتنی گەشتیارانی ڕۆژهەڵات لەدەروازەکانی سلێمانیو ئێران کە ساڵانی ڕابردوو بەهۆی ڕەوشی کۆرۆناوە ڕێگەپێدراو نەبوو گەشتیار سەردانی سلێمانی بکات، بەمەش بوژاندنەوەیەکی باشی بۆ بازاڕەکانی شاری سلێمانی هەبووە.

بازرگانیو پیشەسازی: ئەم ڕووداوە کاریگەریی لەسەر بازاڕی هۆتێلو میوانخانەکان چۆن بوو؟

داستار محەمەد: بازاڕی هۆتێلو میوانخانەکان باشبووە، چونکە تەواوی ئەو گەشتیارانەی دێنە سلێمانی، دابەش دەبن بەسەر ئەو هۆتێلو میوانخانانەی هەمانە لەشاری سلێمانیدا، بەشێکی زۆریان پڕ بوون لەگەشتیارو شوێنی خواردنگەکانو ڕێستۆرانتەکان شوێنە گەشتیارییەکان جوڵەیەکی باشیان بەخۆیانەوە دیوە.

بازرگانیو پیشەسازی: زۆرترین گەشتیار ڕوویان لە چ ناوچەیەکی گەشتیاری سلێمانی کردووە؟

داسیار محەمەد: سەردانکردنی شوێنە گەشتیارییەکان بەشێوەیەکی باش گەشتیار سەردانیان کردووە، بەڵام قەزای دوکان سەیرانگاو هاوینە هەوارەکانی پلەی یەکەمی لەسەردانکردنی گەشتیاران وەرگرتووە، بەشێکی زۆری گەشتیارانی ناوخۆش سەردانی هەمان ناوچەیان کردووە لەسنوری پارێزگای سلێمانی.

بازرگانیو پیشەسازی: چ کەموکوڕییەک لەبەردەم کەرتی گەشتیاری سلێمانی هەیە؟

داسیار محەمەد: کەمی بودجەو تەرخان نەکردنی پارەی پێویست بۆ پڕۆژەو ئەو پلانانەی دێنە لای خۆمان دامانناوە کە ئەمەش دەبێت لەسەروو خۆمانەوە بڕیاری لەسەر بدرێتو دەسەڵاتمان پێبدرێت، ئەو پارانەی لەبەردەستدایەو لەداهات هەمانە بتوانین لەپڕۆژە گەشتیاریەکاندا خەرجیان بکەین، بەمەش دەتوانین ناوچە گەشتیارییەکان باشترو فراوانتر بکەین.

بازرگانیو پیشەسازی: چۆن هاوکاری گەشتیاران دەکرێت کاتێک کێشەیەکیان دەبێتو زۆرترین کێشەی گەشتیاران چییە؟

داسیار محەمەد: کەاتی هەبونی هەر بۆنەو یادێکدا وەک گەشتوگوزاری سلێمانی لیژنەی تایبەتمان هەیە بۆ پێشوازیکردنی گەشتیاران لەدەروازەکانو لەناوخۆشدا کە ڕێنمایی گەشتیاریان پێدەدرێت لەسەر ناوچە گەشتیاریەکانو ژمارەی تایبەتیان پێدەدرێت بۆ ئاگاداربکردنەوەمان لەهەر کێشەو گرفتێکو هاوکاریکردنێک لەکاتی گەشتەکانیاندا، گەشتیاران کە سەردانی سلێمانییان کردووە دیارە بەشوێنێکی گونجاویان دانراوەو لەناوچەکان ژاوێن. ئەوەی کە هەبێت تەنها ئەو شوێنانەیە کە گەشتیاران پێیانخۆشە بۆی بچن، بەڵام ڕێگەی سەردانکردن و گشتکردنیان نییە، کە ئەمەش تەنها بەگەشتوگوزار چارەسەر ناکرێت دەبێت لایەنە پەیوەندیدارەکان وەک وەزارەتی کارەباو پلاندانانو تەرخانکردنی بڕی پارەی پێویست بۆ گەشتوگوزار پێویستی بەهاوکاری هەموان هەیە.

بازرگانیو پیشەسازی: وەک گەشتوگوزاری سلێمانی تاچەند ژاوێن لەشێوازی مامەڵەی میوانخانەکانو کافتریاو چێشتخانەکان لەگەڵ گەشتیاران؟

داسیار محەمەد: هەمیشە سلێمانی پێشەنگ بووە لەڕۆژانی بۆنەکاندا کە چاودێرییەکی تەواوی نرخو بازاڕەکان دوکان) بەبڕی تێچوی ئەو پڕۆژەیە دوو گەشتیاریەکان کراوە، نۆرە لێیان ژاوین، ساڵانی ڕابردوو هەندێک جار ئەگەر قۆرغکاری کرابێت، بەڵام لەمساڵدا هیچ شتێکی بەدی نەکراوە، سەرجەم شوێنەکانی پێشوازی لەگەشتیاران بەڕووی گەشتیاراندا کراوە بووە.

بازرگانیو پیشەسازی: هیچ پلانێکی نوێیان هەیە بۆ زیادکردنی گەشتیاران بۆ شاری سلێمانی؟

داسیار محەمەد: وەک گەشتوگوزاری سلێمانی پلانی کورتخایەنو پلانی درێژخایەنمان هەیە بۆ گەشتوگوزار، پلانە کورتخایەنەکانمان بەردەوام لەجێبەجێکردنداین وەک وەزارەتی کارەباو گەشتوگوزاری سلێمانی ئێستا کۆمەڵێک پڕۆژەی خێرا سەرپەرشتی دەکەین کە خۆی دەبینێتەوە لەجوانکردنی ناوچە گەشتیاریەکان بۆ جێگیر کردنی کورسیاو مێزو نوێکردنەوەو نۆژەنکردنەوەی شوێنە گەشتیاریەکان کە لەژێر چاودێری ئێمەدان، چەند سەرمایەدارێکی باش لەشاری سلێمانی هاتونەتە پێش بۆ دروستکردنی ناوچەی گەشتیاریی ئەوەی کە جێگەی دڵخۆشی ئێمەیە لەئێستادا دروستکردنی پڕۆژەی درێژخایەنی گەشتیاری بەناوی (شاری گەشتیاری دوکان) بەبڕی تێچوی ئەو پڕۆژەیە دوو ملیار دۆلارە کە لەسەر ئاستی عێراقو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەتەواو بوونی دەبێتە بەکێک لەپڕۆژە پێشەنگەکان. لە١٥٪ داهاتی بەڕێوەبەرایەتی گەشتوگوزار بەکار دەهێنێوە بۆ ناوچە گەشتیاریەکان بۆ جوانکردنو دانانی کورسیو مێزی گەشتیارانو چاککردنەوە یان دروستکردنی تواڵێت، لەئێستادا بە بەهای ٩٠٠ ملیۆن دینار پڕۆژە هەیە ژمارەیەکیان جێبەجێ کراوە، هەندێکیشیان لەجێبەجێ کردنداین، خۆشبەختانە جێگری سەرۆکی کەمەتەی هەرێمی کوردستان لەسەر خەتە بۆ ئەوەی بتوانێت سلێمانی لەجێبەجێکردنداییەو بەرە پێشچوونی زیاتری بۆ بکرێت بەتایبەت بۆ زیادکردنی چەند ناوچەیەکی گەشتیاریی. لەئێستادا هەوڵ دەدرێت قەزای پێنجوێنو قەزای دەربەندیخانو قەزای شارەزوورو قەرەداغ بەپێی هەڵەوتەی خۆیان بکرێن بەناوچەی گەشتیاریی.

لەئێستادا دروستکردنی پرۆژەی (شاری گەشتیاری دوکان) بەبڕی دوو ملیار دۆلار لەسەر ئاستی عێراقو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ناوچەی دوکان دەکات بەیەکێک لەپڕۆژە پێشەنگەکان

خزمەتگوزاری حکومەتی ئەلیکترۆنی لەئیماراتو کوردستان

د. بەختیار ئەمین

لەکاتی دروستکردنی کابینەی نوێی حکومەتی هەرێم بەسەرۆکایەتی مەسرور بارزانی، کە مێژوەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ٣ ساڵ پێش ئێستا، نەخشەڕێگایەکم لەگەڵ تیمێکی پرۆفیشناڵو ئەکادیمی لەبەریتانیا ئامادە کرد لەسەر مەنگاوەکانی جێبەجێکردنو پێداویستیەکانی حکومەتی ئەلیکترۆنیو پێشکەشی تیمی حکومەتمان کرد. بیرمە ٢ خاڵی کارنامەی چاکسازیەکانی ئەو کابینەیە:

١. پاککردنەوەو یەکخستنو پێدانی موچەی فەرمانبەران بەئەلیکترۆنی یان هەژماری بانکیەوە.

٢. کەمکردنەوەی ڕێتینات لە (فەرمانگەکان)و گەڕانەوەی کاتێکی زۆر بۆ هەریەک لەفەرمانبەرو هاوڵاتی. کەمکردنەوەی تێچوی سەردانی هاوڵاتی بۆ فەرمانگەکانو کەمکردنەوەی لۆد لەسەر فەرمانگەکان.

هاوکات دوای ٣ ساڵ (هەروەکو لەبەرواری بەرگی نەخشەڕێگاکەدا دیارە لەوێنەی١)، نەک تەنها هیچ یەک لەم کارنامانە جێبەجێ نەکران، بەڵکو هەندێ بڕیاری نا پرۆفیشناڵانە دران کە بونە هۆی بارگرانی زیاتر بۆسەر شانی هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان لەوانە (بە ئەلیکترۆنی تێچونی وەرەقەی دادنوسەکان لە ٥ هەزارەوە بۆ ٢٥ هەزار، تۆمارکردنی کڕینو فرۆشتنی ئۆتۆمبیل بۆ ١٠٠ دۆلار، تۆمارکردنی کۆمپانیاکان، زیادکردنی باج.. هتد). لەکاتێکدا بەکێک لەئامانجە سەرەکیەکانی پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری ئەلیکترۆنی کەمکردنەوەی کاتو تێچوو بەڕێژەی لەسەدا پەنجا زیاتر نەک بەپێچەوانەکەیەوە.

شەرمە لەسەدەی ٢١دا بین کە بەسەدەی شۆڕشی ئەلیکترۆنی ناودەبرێت، هاوڵاتی هەرێمی کوردستان لەسەرەی وەرگرتنی موچەدا کۆچی دوایی بکات یان بۆ مامەڵەی پرۆسەیەکی حکومەت لەسلێمانی یان دهۆکەوە سەردانی هەولێر بکاتو دوای ٣ جار لەبینی بەڕێوەبەری وەزارەتێک، دوای ساڵو نیوێک کارەکەی بۆ ئەنجام بدرێت (نمونەی هەردوو کەیسەکە چەندین کەیسی دیکە لەبەردەستن). لەکاتێکدا لەزۆر وڵاتی دنیا (تەنانەت لەئێرانو تورکیاو ئیماراتیش) موچە دەچێتە سەر هەژماری بانکی هاوڵاتی لەڕۆژی دیاریکراوی خۆیدا بەبێ هیچ دواکەوتنێک. بگرە فەرمانبەر نەک پێویست ناکات سەردانی بانک بکات بۆ وەرگرتنی موچەکەی؛ بەڵکو دەشتوانێت لەڕێگای مۆبایل لەپێلیکەیشنی بانکەکەیەوە (ئاگاداری هاتنی موچەکەی بێت، پارەی پسوڵەی کاردەبا، تاو...هتد بدات). تەنانەت نەک پێویست ناکات کە کارتی بانکەی لەگەڵ خۆی هەڵبگریت، بگرە دەتوانێت لەڕێگای مۆبایلەکەیەوە یان کاتژمێرە زیرەکەیەوە (بەنمونە (Apple watch) پارەی هەرشتێک بدات کەلە بازاڕ دەیکڕیت. بەراورد بەکوردستان، لەکۆی ١٩٦ وڵات دەتوانم بڵێم تەنها لەکوردستان بەم شێوازە تەقلیدیە موچە دابەش دەکرێت. کە چەند بانکێک (من بەدوکانی ئاڵتوگۆڕی دراو/ حەوڵە ناویان دەبەم) هەڵدەستن بەگواستنەوەی موچە لەحکومەتەوە بۆ فەرمانگەکان. لەکاتێکدا ئەمە خراپترینو خاوترین شێوازی پرۆسەی دابەشکردنی موچەیە کە لەهەرێمی کوردستان بەیەوە دەکرێت.

نمونەیەکی دیکەی حکومەتی ئەلیکترۆنی، بیهێنە پێش چاوی خۆت من کە هاوڵاتیەکی لەدایکبوی کوردستانم، دەتوانم بە بێی سەردانکردنی هیچ فەرمانگەیەک یان ناردنی هیچ ناسنامەیەک، فۆرمی دەرکردنی پاسپۆرتی مندااڵەکەم لەماڵەکەی خۆمەوە پێشکەش بکەم، مندااڵەکەم بتوانێت لەماوەی تەنها ٢ هەفتەدا بێت بەخاوەنی باشترینو بەهێزترین پاسپۆرتی دنیا. ئەمانەو چەندین نمونەی دیکەی حکومەتی ئەلیکترۆنی سەرکەوتو کە دەرفەت نیە لەم نوسینەدا ئاماژەیان پێبکەم.

دەبینین دوای ٣ ساڵ، مەسرور بارزانی یادداشتێکی لەپەکتێگەیشتنی دەربارەی ئاڵوگۆڕی زانیاریو شارەزایی لەبواری نوێکردنەوەی کاروباری حکومەتی ئیمارات واژۆ کرد (س.کوردستان ٢٤)، لەناوەڕۆکی لەپەکتێگەیشتنەکەدا ئاماژە بەپەیوەندیو هەماهەنگیی بەهێزی نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستانو ئیمارات کراوە، کە لەو چوارچێوەیەدا، دەوڵەتی ئیمارات هاوکاری حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات لەپێشخستنی کاروبارەکانی حکومەتو بڕەودان بەتوانا مرۆییی داودەزگاکانی حکومەتو سوود وەرگرتن لەئەزموونی سەرکەوتووی ئیمارات لەبواری حکومەتی ئەلیکترۆنیو بەدیجیتەلکردنی خزمەتگوزارییەکان.

لەکۆتایدا ئەوەی کە گرنگە من وەکو ئەکادیمستێک و پسپۆرێکی تەکنەلۆجیا ئاماژەی پێبکەم ئەوەیە ئێمە وەکو کورد پێویستمان بەحکومەتی ئیمارات نیە تاوەکو هاوکاری یان ڕێنمایمان بکات بۆ جێبەجێکردنی حکومەتی ئەلیکترۆنی، لەبەرامبەردا ملیۆنان دۆلار لەسامانی نیشتیمانی هەرێمەکەمان بەهەدەردەین و چەند کۆمپانیایەکی ئەو وڵاتە سوودمەندی سەرەکی بن لێی. لە کاتێکدا ئەوان خۆیان بەهەزاران شارەزای بواری ئایتیو تەکنەلۆجیایان لەهەریەک لەوڵاتانی (ئەمریکا، بەریتانیا، ئوستراليا، ئەڵمانیا، هندستان،..هتد) هێناوە تاوەکو هاوکاریان بکەنو حکومەتێکی ئەلیکترۆنی بەهێز دروست بکەن. لەئێستادا بەهۆی پێشکەوتنی تەکنەلۆجیاوە هیچ کارێکی خزمەتگوزاری ئەلیکترۆنی ئەستەم نیە بەپشتبەستن بەشارەزایانی خۆمان ئەگەرئ نیەتی جێبەجێکردن هەبێت.

هەروەها لەهەموشی گرنگتر ئەوەیە کە نابێت زانیاری ئەلیکترۆنی هاوڵاتیو حکومەت بخرێتە ژێر دەستی حزبێکی تاوتێ، یان وڵاتێکی دیکەوە یان کۆمپانیایەکی دەرەکیەوە. قسەیەک هەیە لەسەر ئاسایشی ئینتەرنێت، دەوترێت ئەوەی سیستەم ئەلیکترۆنیەکانی دنیا دروست دەکات دەشزانێت لەدەرگای پشتەوە داخڵی سیستمی ئەلیکترۆنی وڵاتێک یان کۆمپانیایەکی دیکە بێت. بۆیە لەبیرمان نەچێت گەورەترین مەترسی ئاسایشی نیشتیمانی لەئێستادا هەرەشەی سایبەر سوکیوریتیە (Cyber Security)، بەنمونە ئەوانەی هاوکاری یۆکرانیا دەکەن لەجەنگی نێوان ڕوسیا و ئۆکرانیا، ڕوسیا هێرشێکی زۆر مەترسی سایبەری بەرامبەریان دەستپێکردەوە کار گەشتوەتە ئەوەی کە هاککەرە ڕوسیەکان بتوانن بینە مەترسی بۆ سەر سیستیمی ئەلیکترۆنی ئەوانی چەند وڵاتێک.

ئەمەش کورتەیەکە لەپێشەکی ئەو نەخشەڕێگایەی کە من ٣ ساڵ پێش ئێستا بێشکەشی تیمی حکومەتی هەرێمم کرد:

نەخشەڕێگای بە ئەلیکترۆنی کردنی تۆماری هاوولاتیان و کاروبارەکانی
دامەزراوە حکومیەکانی هەرێمی کوردستان
(حکومەتی ئەلیکترۆنی هەرێمی کوردستان)

تۆماری نیشتیمانی — کوردستان- e-Gov

ئامادەکردنی پرۆژە
د. بەختیار ئەمین
کۆلێژی زانستی کومبیوتەر - زانکۆی لیفەربول -ئینگلەند
Email: Bakhtiar.amen@liverpool.ac.uk
UNIVERSITY OF LIVERPOOL
[All Right Reserved - Copyright] مافی ئەم پرۆژەیە پارێزراوە لە لایەن ئامادەکاری پرۆژەکەوە
© 2019 ,٢٠١٩

حکومەتی ئەلیکترۆنی (e-Government):

پێشەکی

بەپێی ڕاپۆرتی ٢٠١٨ی نەتەوە یەکگرتووەکان، یەکێک لەپایە سەرەکیەکانی حکومڕانی سەدەی ٢١، دابینکردنی پێداویستە خۆشگوزەرانییەکانی مرۆڤە کە بە (welfare) ناسراوە لەبوارەکانی: تەندروستی، پەروەردە، داهات، خزمەتگوزاریە ئەلیکترۆنیەکان ..هتد (سەرچاوە-١). ئامرۆ بەهۆی پێشکەوتنە خێراییەکانی تەکنەلۆجیاوە، وڵاتان لههەوڵی کێبڕکێی بەدەستهێنانی ناوبانگی باشترین خزمەتگوزەرانی حکومەتی ئەلیکترۆنین (سەرچاوە-٢: online index- ڕانکی باشترین حکومەتی ئەلیکترۆنی وڵاتان). لەوانە وڵاتانی (دانیمارک، ئوستراليا، کۆریا، بەریتانیا، سویدو، نیلاندە، سنگافور..هتد کەژمارەیان پتری لە ١٠٠ وڵاتن). سیستمی تەقلیدیو کۆن (نمونەی سیستمی بەڕێوبردنی کاروباری هاوڵاتیان لەکوردستان) لەزۆربەی وڵاتانی دونیادا بەسەرچوون و کۆتاییان پێهاتووە. بۆیە دەرفەتێکی گەورەی مێژوویە کە کاروبارەکانی فەرمانگەکانو وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەئەلیکترۆنیو دیجیتەلایز بکرێن. بەداخەوە ساڵانێکی زۆرە هاوڵاتیانی کوردستان ماندووی دەستی جەنگو کێشەی ئابوریو سیاسین، بۆیە ناکرێت چیرتر ئاوڕێک لەپێداویستیە خزمەتگوزارییەکانیان نەدرێتەوە.

گرنگی ئەم پاپۆرتە ئەوەیە کە بەدیدێکی ڕەخنەگرانە کەلێنەکانیی چارەسەرکردنی کاروباری هاوڵاتیان لەدامەزراوە حکومیەکان دەستنیشان بکەیزو لەمەماناکانیشدا ئەخشەڕێگای بەئەلیکترۆنیکردنی حکومەتی هەرێمی کوردستان بخرێتەڕوو. لەکاتێکدا بەئەلیکترۆنیکردنی ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستانو سیستمی فەرمانگە حکومیەکان کارێکی زۆر قورس نیە، بە بەراورد بەژمارەی دانیشتوانی وڵاتێکی وەکو چین یان هندستان کە توانیویانە داتای پتر لە ١ بلیۆن هاوڵاتی خۆیان بەئەلیکترۆنی بکەنو ڕۆژانە لەدامەزراوەکانیاندا بەکاربیهێنن.

ئەرکی فەرمانبەر، دڵنیا بوون لەکوالێتی خزمەتگوزارییەکانو کاروبارەکانی هاوڵاتی.

٦-باشترکردنی ئاستی ئابوریو بازرگانی (ئاسانکردن لەپێدانی پارە بەڕاستەوخۆ)، ڕەخساندنی هەلی کار لەوەزارەتەکان بۆ نمونە (کارمەندی ئایتی، کارمەندی وەڵامدانەوەی پۆستە ئەلیکترۆنیەکان (ئیمەڵ)، کارمەندی پرۆگرامەکان، کارمەندی چاککردنەوەو ڕێکخستنی ئامێرە ئەلیکترۆنیەکان...هتد) .

٧-نەهێشتنو کۆنترۆڵکردنی دیاردەی دەستێوەردان (واسیتە) لەکاروباری هاوڵاتیاندا. دروستکردنی پۆرتاڵی هەلی کاری یەکسان (بانگەی هەلی کارو پێشکەشکردنو هەڵسەنگاندن بەئۆنلاین).

٨- گەیاندنی سەرجەم خزمەت گوزارییەکانی حکومەت بەهاوڵاتیانی بیانی لەگەڵ پێدانی زانیاری ئەلیکترۆنی بەگەشتیاران (وەرگرتنی ڤیزا، یاساکانی کار لەکوردستان، پێداویستیەکانی نیشتەجێبوون، شوێنە گەشتیاریەکان، ڕێنمایی سەفەر، تەندروستی..هتد).

٩- سیستیمی ئەلیکتریۆنی تایبەت مەندیەکی گرنگی هەیە بۆ مەبەستی پاراستنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان کە دەکرێت (سەرجەم تۆماری تاوانباران بەوێنەکانیانەوە لەداتابەیسێکی نیشتیمانی) کۆبکرێتەوەو لەکاتی پێویستدا بەڕاستەخۆ پۆلیسو ئاسایش لە (زاخۆ بۆ خانەقین) بتوانن زانیاری تیادا تۆمار بکەن یان لێیەدەستبهێنن.

١٠- ئاسانکاری لەبەڕێوەبردنی کاروباری کۆمپانیاکانو بەئەلیکترۆنکردنی پرۆسەی تۆماری کۆمپانیاو پشەوەرانو ناوەندە بازرگانییەکان .

١١- حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکرێت بیێت بەئەندام لەتۆڕی حکومەتی ئەلیکترۆنی ئەتەوەیەکگرتووەکان کە (پرۆژەی سەرچاوە ٣). ئەمەش گرنگی تایبەتی خۆی هەیە بۆ ناوبانگی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەبەکارهێنانی خزمەتگوزاری ئەلیکترۆنی بۆ کاروباری هاوڵاتیانو هەوڵدان بۆ نەهێشتنی گەندەڵی.

سەرچاوەکان

ڕاپۆرتی ڕەسمی حکومەتی ئەلیکترۆنی وڵاتان، ئامادەکراوە لەلایەن نەتەوەیەکگرتووەکان
https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government%20Survey%202018_FINAL%20for%20web.pdf
Jeong Chun Hai (2007). Fundamental of Development Administration. Selangor: Scholar Press. ISBN 9780-04508-5-967-
https://publicadministration.un.org/egovkb/Data-Center
https://tcdata360.worldbank.org/indicators/entrp.govt.idx?country=BRA&indicator=3451&viz=line_chart&years=2012,2016
https://www.bioid.com/identity-proofing-photoverify/
https://www.awene.com/article?no=3630&auther=92
https://www.radionawa.com/Ku/photo-detail.aspx?jimare=18067
https://gov.krd/the-governments-mission/reforms/
egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government%20Survey%202018_FINAL%20for%20web.pdf
٥- چاودێری کردنی پرۆسەو کارەکانی حکومەت لەڕێگای دیزاینکردنی سیستمێکی بەتوانای ئەلیکترۆنی زیرەکەوە- کە پەنجەمۆری ئەلیکترۆنی هەمو کردارەکانی تێدا تۆمارەبکرێت (بۆ بەرگریکردن لەخراپ بەکارهێنانی سیستمەکە). پەرەپێدانو بەهێزکردنی سیستمی چاودێری میکانیزمەکانی پشکنینی، تێو فەرمانگەکان، چاودێرکردنی لەهاوکاری مامەڵەی میوانخانەکانو کافتریاو چێشتخانەکان لەگەڵ گەشتیاران؟
داسیار محەمەد: هەمیشە سلێمانی پێشەنگ بووە لەڕۆژانی بۆنەکاندا کە چاودێرییەکی تەواوی نرخو بازاڕەکان دوکان) بەبڕی تێچوی ئەو پڕۆژەیە دوو گەشتیاریەکان کراوە، نۆرە لێیان ژاوین، ساڵانی ڕابردوو هەندێک جار ئەگەر قۆرغکاری کرابێت، بەڵام لەمساڵدا هیچ شتێکی بەدی نەکراوە، سەرجەم شوێنەکانی پێشوازی لەگەشتیاران بەڕووی گەشتیاراندا کراوە بووە.
بازرگانیو پیشەسازی: هیچ پلانێکی نوێیان هەیە بۆ زیادکردنی گەشتیاران بۆ شاری سلێمانی؟
داسیار محەمەد: وەک گەشتوگوزاری سلێمانی پلانی کورتخایەنو پلانی درێژخایەنمان هەیە بۆ گەشتوگوزار، پلانە کورتخایەنەکانمان بەردەوام لەجێبەجێکردنداین وەک وەزارەتی کارەباو گەشتوگوزاری سلێمانی ئێستا کۆمەڵێک پڕۆژەی خێرا سەرپەرشتی دەکەین کە خۆی دەبینێتەوە لەجوانکردنی ناوچە گەشتیاریەکان بۆ جێگیر کردنی کورسیاو مێزو نوێکردنەوەو نۆژەنکردنەوەی شوێنە گەشتیاریەکان کە لەژێر چاودێری ئێمەدان، چەند سەرمایەدارێکی باش لەشاری سلێمانی هاتونەتە پێش بۆ دروستکردنی ناوچەی گەشتیاریی ئەوەی کە جێگەی دڵخۆشی ئێمەیە لەئێستادا دروستکردنی پڕۆژەی درێژخایەنی گەشتیاری بەناوی (شاری گەشتیاری دوکان) بەبڕی تێچوی ئەو پڕۆژەیە دوو ملیار دۆلارە کە لەسەر ئاستی عێراقو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەتەواو بوونی دەبێتە بەکێک لەپڕۆژە پێشەنگەکان. لە١٥٪ داهاتی بەڕێوەبەرایەتی گەشتوگوزار بەکار دەهێنێوە بۆ ناوچە گەشتیاریەکان بۆ جوانکردنو دانانی کورسیو مێزی گەشتیارانو چاککردنەوە یان دروستکردنی تواڵێت، لەئێستادا بە بەهای ٩٠٠ ملیۆن دینار پڕۆژە هەیە ژمارەیەکیان جێبەجێ کراوە، هەندێکیشیان لەجێبەجێ کردنداین، خۆشبەختانە جێگری سەرۆکی کەمەتەی هەرێمی کوردستان لەسەر خەتە بۆ ئەوەی بتوانێت سلێمانی لەجێبەجێکردنداییەو بەرە پێشچوونی زیاتری بۆ بکرێت بەتایبەت بۆ زیادکردنی چەند ناوچەیەکی گەشتیاریی. لەئێستادا هەوڵ دەدرێت قەزای پێنجوێنو قەزای دەربەندیخانو قەزای شارەزوورو قەرەداغ بەپێی هەڵەوتەی خۆیان بکرێن بەناوچەی گەشتیاریی.

بازاڕی عێراق، دەرفەتێک بۆ گەشەی ئابوریمان

ئاراس عەبدولکەریم مەعروف

ئێستا عێراق لەقەیرانێکی سیاسی گەورەدا ڕۆژگاری بەسەردەبات، کە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی کۆمارو پاشان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیش بەهۆی ژۆرانبازی فراکسیۆنەکانی پەرلەمانەوە پەکخراوەو ئاستەنگی بۆ دروستبووە، ئەمەش کاریگەری نەخوازراوی نەک هەر لەسەر پرۆسەی سیاسی عێراقو هەرێمی کوردستان بەجێهێشتووە، بەڵکو پرۆسەی ئابوریشی لەبەردەم ئاسۆیەکی نادیاردا ڕاگرتووە.

لەم ڕوداوەو لەهەموو هەلومەرجێکدا پرسیارە سەرەکیەکە بۆ خەڵکی ئێمە ئەوەیە کە نوێنەرانی کوردستان لەپەرلەمانو پۆستەکانی دەوڵەتی عێراقدا دەبێت چاویان لەسەر چ ئامانجێک بێت بەدیهێنن؟

بەدڵنیایی چەند ئامانجێک هەن کە بەڵامی خەڵکی کوردستانەوە لە "ئەولەویەتدان" بۆ ئەوەی نوێنەرانی کوردستان لەبەغدا کار لەسەر بەدیهێنانی بەشێکیان، کە بەشێکیان ئامانجی سیاسینو بەشێکیشیان ئامانجی ئابوری.

ئەوەی پەیوەستە بەسیاسەتەوە با بۆ سیاسەتمەدارانی بەجێبهێڵێن، بەڵام ئەوەی پەیوەندی بەئابوریەوەیە دەبێت لایەنە پەیوەندیدارەکان هەر بازرگانانەوە بگرە تا دەگات بەژوورە بازرگانیەکانو وەزارەتەکانی پەیوەست بەکاری ئابوری هەرێم قسەی لەسەر بکەن.

لەڕووی ئابوریەوە کوردستان چەند ساڵێکە بەهۆی پەیوەندی ئاڵۆزی نێوان حکومەتی هەرێمو حکومەتی ناوەندییەوە، بەدەست کۆمەڵێک گرفتەوە گیرۆدەیە کە تا ئێستاش چارەسەر نەکراون، هەر لەمەسەلەی یەکنەخستنی هێما بازرگانییەکانو نەنادرنی بودجەو موچەوە بگرە تا دەگات بەمەسەلەکانی یاساکانی پەیوەست بەنەوتو غازو قەرزی جوتیارانو ڕێکخستنی گومرگە سنوریەکانو ...هتد.

بەڵام خاڵێکی گرنگ کە تا ئێستا بەباشی کاری بۆ نەکراوەو بەردەوام یەکێک بووە لەو ئامانجانەی کەرتی تایبەت چاوی لەسەر بەدیهێنانی بووەو بەهۆی ژۆرانبازیی سیاسییەوە هەلی بەدیهێنانی نەڕەخساوە، ئەوە بووە کە بازاڕی عێراق بکەینە دەرفەتێک بۆ گەشەی ئابوریمانو سەرمایەگوزاری تیا بکەین.

دۆخی کوردستان لەبیست ساڵی ڕابردوودا زۆر ئارامتر بوو بەراورد بەناوچەکانی ئەوەدای عێراق، ئەمەش هەڵێکی زێڕین بوو بۆ ئەوەی کوردستان بیقۆزێتەوە تا لەڕێگەی پلانێکی تۆکمەوە سود لەو بازاڕە گەورەیە وەربگرێت بۆ بوژاندنەوەی بەرووبومی کشتوکاڵیو تەنانەت پیشەسازییش، کە هێشتا عێراق لەسایەی چەندین شەڕو ناکۆکیو نائارامی نەهاتبووە دەرو دەرفەتی بۆ گەشەی ئابوری لەبارو ڕەخساو نەبوو.

ئەو ڕاستییە لای کەس شاراوە نییە کە بەدرێژایی ساڵەکانی ڕابردوو، کوردستان مەلبەندی گرنگترین بەرووبوم کشتوکاڵییە ستراتیجییەکانی عێراق بووە، هەر لەگەنمو جۆو لۆکەو تۆکو نیسکو شیرەمەنیو سامانی ئاژەڵەوە بگرە تا دەگات بەتوتنو کێڵگەی پەلەوەر. کوردستان کە بەباشترینو بەپیترین ناوچەی کشتوکاڵی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دادەنرێ دەیتوانی ئێستا بەشێکی بنەڕەتی پێویستییە کشتوکاڵییەکانی عێراق دابین بکات

بازاڕی بەغدا

ئەگەر بەباشی دۆسیەی ئابوری هەرێم بەڕێوە ببردرایەو ئابوری ئەم هەرێمە بەڕاستی بەقوربانی نەوتو ئابوری بەرخۆری نەوت.

هەموو وڵاتانو هەموو کۆمپانیاکانی جیهان بەدوای بازاڕدا دەگەڕێن، بەتایبەتی ئەو بازارانەی پارەیان تیایەو قەرەباڵغیشن، بەهەموو وڵاتانی دنیاشدا یەکێک لەڕێگاکانی پاڵپشتی لەکەرتی وەبەرهێنان، دابینکردنی بازاڕی هەناردەیە بۆ کاڵاو بەرهەمە ناوخۆییەکان.

بۆیە لەسەر هەموو لایەک پێویستە باوەڕ بەوە بهێنین پەیوەندی بازرگانیو چالاکی ئابوری لەگەڵ عێراقێکی ٤٠ ملیۆن کەسیو خاوەن دەوڵەتێکی دامەزراو هەنگاوێکی گرنگو پریایەخە بۆ ئەوەی هەرێمی کوردستان، بەتایبەتی کە وەبەرهێنەری کوردستان حەزو خواستی دانیشتووانی عێراق دەزانێتو عێراقییەکانیش بە بەرویومی کوڵاڵێتی بەرزی کشتوکاڵی هەرێمی کوردستان زۆر سەرسامن.

دواجار دەبێت ئەوانەی وەک نوێنەری هەرێمی کوردستان دەچنە بەغدا ئەوەیان لەبیر بێتو هەڵگری ئەو خەونو خەیاڵە بن کە گەورەترین سوود بەهەرێمی کوردستان بگەیەنن، بەتایبەتی لەڕووی ئابوریەوەو کە بازاڕی عێراق دەرفەتێکی گەورەیە بۆ گەشەی ئابوریمانو وا پێویستە دەکات لەدەست خۆمانی نەدەین.

> **کوردستان دەیتوانی بەشێکی بنەڕەتی پێویستییە کشتوکاڵییەکانی عێراق دابین بکات**

وردبینیو وردبینی

شەن جەزا کەریم

لەبنەڕەتدا وردبینی لەگەڵ ژمێریاری دوانەیەکن کە بەبێ یەکتری پرۆسەی ژمێریاری لەنگ دەبێت، بەڵام ئەتوانین بڵێین وردبینی بەشێکی جیاوازو سەربەخۆیە لەگەڵ ژمێریاریدا.

وردبینی دارایی (Financial Audit) وانا لێکۆڵینەوە لەهەموو کردارو پرۆسەیەکی ژمێریاریو بەداداچون لەهەموو ئەو مامەڵە ژمێریارییانەدا کە ئەنجام دراوە، ئەوە بەدوو قۆناغ ئەنجام ئەدرێ:

١ـ وردبینی ناوخۆ (Internal audit) ئەم پرۆسەیە سەربەخۆیەو مەبەست لەم وردبینیە لێکۆڵینەوەیە لەکاتی خۆیدا، جگە لەدڵنیابون لەڕاستو دروستی ژمێریاری دارایی، وردبینیشە لەیاساو ڕێسا کارپێکراوەکانی دامەزراوەکە، هەروەها لێکدانەوەیە بۆ چالاکیەکانی، ئامادەکاریشە بۆ پرۆسەی وردبینیە گشتگیرەکەی کە وەرزی یان ساڵانەیە.

لێرەدا ئەبێت ئەرکەکانی وردبینی ناوخۆش ڕون بکەینەو کە خۆی ئەبینێتەوە لە: وردبینی ناوخۆ ئەو کەسەیە کە لەبەشی وردبینیی دامەزراوەکەدا کاردەکات، پێویستە پسپۆری ئەواوی هەبێت لەو بواردا، لەئاستی ئەوەدا بێت کە بتوانێت بەڕپرسێرێتی هەڵبگرێت، لەبەرئەوەی ئەم بەڕپرسیارێتیە جگە لەوەی پەیوەستە بەپرۆسەی ژمێریاریەوە، بەڕپرسیاریەتیشە بەرامبەر بەدیسپلینی کارگێڕی کە لەم سەردەمەدا گرنگی خۆی هەیە ڕۆژبە ڕۆژ پەرەی پێئەدرێت.

٢ـ وردبینی وەرزی یان ساڵانە، کە وردبینی دەرەکیشی پێدەوترێت (External auditor) ئەم پرۆسەیە لێکۆڵینەوەو پێداچونەوەیەکی بەر فراوانە کە وردبینی سەربەخۆ لەدەرەوەی دامەزراوەکاندا پێیهەڵئەسێت، پێویستە هەموو دامەزراوەو کۆمپانیایەک ئەنجامی بدات بۆ دەرکەوتنی ڕاستیو دروستی هەموو ئەو مامەڵە ئارابیانەی کە ئەنجامدراون لەڕابوردودا، ئینتر بەپێی پەیڕەوو ڕێنمایی دامەزراوەکە وەرزی بێت یاخود ساڵانە، کەواتە دوای وردبینی هەم ڕاستاندنەوەی هەم ڕاستکردنەوەی ئەو هەڵانەیە کە بەسەر بەشی ژمێریاریی وردبینیی بەتایبەتیو دامەزراوەکە بەگشتیدا تێپەڕیوە.

ئەو لایەنانەی بەرپرسن لەئەنجامدانی پرۆسەی وردبینیی بەپێی تایبەتمەندی دامەزراوەکە دەبێت، هەر لەبەرئەوەیە ئەتوانین بڵێین لەفەرمانگە بەرپێوەبەرایەتی چاودێری دارایی، کە سەر بەوەزارەتی دارایییە هەڵئەسێت بەو ئەرکە، بەڵام لەکەرتی تایبەتدا نوسینگە تایبەتەکانی وردبینیی ڕێگەپێدراو لەلایەن حکومەتەوە بەم چالاکیە هەڵدەسن.

لەوردبینیی دەرەکیدا ئەبێت بەم قۆناغانە ئەنجام بدرێت:

١ـــ پشکنین (EXAM) کە ئەم قۆناغە بەوە دەستپێئەکات پشکنین بکات لەڕاستی و دروستی فاکتۆرو دۆکومێنتەکانو وەسڵی کرین، لیستی خەرجکردن، هەمو پەراوەکانی پەیوەست بەمامەڵەی خەرجکردنەوە هەیە، کە ئەبێت هەندێجار نمونەی وەسڵ یان فاکتۆری کڕینو خەرجکردن وەربگیرێتو بەدواداچونی بۆ بکرێت لەسەرچاوەکەی تا گەیشتن، بەئامانجی دەرکەوتنی ڕاستو دروستی دۆکۆمێنتەکان.

٢ـــ پێداچونەوە (REVIEW) ئەم پرۆسەیە جۆرێکە لەدڵنیا بون کە وردبین لەپرۆسە ژمێریاریەکەدا کەموکورتی نابینێت بەڵام لەکۆی مەبەستەکەو ڕاپۆرتەکان دڵنیا نیە ئەبێت بەدواداچونی بۆ بکات.

کەواتە ئەتوانین بەم جۆرە وردبینی لێکبدەینەوە بۆ ئەوەی تیگەیشتنمان بۆی هەبێت: وردبینی پرۆسەیەکە کەسێک یان چەندکەسێک وەک تیمێک پێیهەڵبستن بۆ دەرپرینی ڕایەک کە تایبەت بێت بەهەمو مامەڵە ژمێریارەکانەوەو ڕاپۆرتی زانستی ئامادە بکەن دەربارەی ئەو کارانەی کە لەڕابوردودا ئەنجامدراون، بەمەرجێک ڕێنگەپێدراو بن لەدەرگایەکی تایبەتەندە کە لەلایەن حکومەتەوە بەپێنی یاساو ڕێنمایی هەڵگری مۆڵەتی کارکردنیان هەبێت، کارەکەیان پسپۆری بێت لەو بوارەدا ئاستی زانستیو شارەزاییان تایبەت بێت بەژمێریاریو وردبینیی، بەپێی یاساو ڕێساکانی وردبینیی کە لەگەڵ ستاندارەی وردبینیی زانستیو جیهانیدا یەک بگرێتەوە، هیواداریین توانیبێتمان بەدرشتی لەڕێی "بازرگانیو پیشەسازی"ەوە سەربوردەیەکمان لەچەمکی وردبینیو وردبینو ڕونکردبێتەوە.

تەکنەلۆژیای هایدرۆپونکو ئایندەی کشتوکاڵ

وەسفی خەلیل ئیسماعیل

مروڤ هەردەم لەململانیدا بووە، بۆ دابینکردنی بژێوی ژیانی ڕۆژانەی، دیارە خۆراکیش بابەتێکی سەرەکی ژیانە تا ڕادەیەک سیاسیەکان دەڵێن ئاسایشی خۆراک یەکێکە لەبنەما سەرەکیەکانی ئاسایشی نەتەوە، بۆیە مرۆڤ هەموو هەوڵێکی بۆ ئەوە بووە بتوانێت خۆراکی ڕۆژانەی خۆی مسۆگەر بکات هەر لەسەرەتای سەرهەڵدانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی خەریکی ڕاوکردن بوون تا ئەمڕۆ، کە بۆتە ئامرازێک بۆ ڕوبەڕوبوونەوەی نەیارەکان، ئەمەش دیارە پرۆسەی دابینکردنی خۆراک بەم ئاسانییە نەبووە لەسەرەتاوە، کارەساتە سروشتییەکان لەمپەر بووە بەرانبەر بەمرۆڤ، دواتر مرۆڤ خۆی بوەتە هۆی دروستکردنی گرفت، چگە لەوەی بەرزبونەوەی پلەی گەرمی زەوی هۆکارە سەرەکیەکەی مرۆڤە کە دەرهاویشتەکەی ڕون و ئاشکرایە.

لای هەموان دیارە زیادبوونی دانیشتوانی زەوی بەتایبەت لەم دوو سەدەیەی دوایی بەشێوەیەکی بەرچاو تەنانەت ئیستا نزیکبۆتەوە لێکدروین بیر لەوە بکەینەوە ڕێژەی بەرهەمهێنانی خۆراک زیاد بکەین، بەڵی دەتوانین بڵێین ئەو خۆراکەی ئێستا لەبەردەستدایە بەشی پێویستی هەموو دانیشتوانی سەر زەوی دەکات بەزیادیشەوە ،بەڵام ئەم زۆربونی خۆراکە بەشێوەیەک بووە کاریگەری لەسەر کوالێتی خۆراکەی بەرهەم دەهێنرێت، بەڵام کەسانی پسپۆر لەمەوڵی بەردەومدان بۆ بەرزبوونی کوالێتیەکەی نەک هەر مەترسی لەسەر کوالێتی خۆراک هەیە ،بگرە ئەم جۆرە کێڵانەی ئیستا دەکرێ بەزەبری سەمادی کیمیاویە بۆ ڕوبەڕوبونەوە نەخوشیەکانی کشتوکاڵ، زۆر بەکارهێنانی قڕکەر هۆی سەرەکین بۆ دابەزاندنی کوالتیەکی ،هەروەها هۆکارێکیشن بۆ پیسکردنی ژینگە، چ پیسکردنی هەوا یان پیسکردنی ئاو لەئەنجامی تێکەڵ بوونی پەیدی کیمیایی لەگەڵ ئاوی ژێر زەوی، ئیستا لەجیهاندا هەوڵەکان بەو ئاراستەیە بتوانرێت کەمترین سەمادی کیمیایی بەکاربهێنرێتو ژینەکەیەکی گونجاو دەستەبەر بکرێت بۆ ئەوەی کەمترین قڕکەر بەکاربهێنرێت دیارە لەم ڕووەو توانراوە سەمادی ئۆرگانیکو قڕکەری ئۆرگانیک جێگای سەمادی کیمیایوو قڕکەری کیمیایی بگرێتەوە. هەروەها بۆ لەناوبردنی مێروە زیانبەخشەکان شێوەی پاراستنی سروشتی کاردرێت ئەویش بۆ لەناوبردنی مێرویەک، جۆرێک لەمێروی نەیار بەکار دەهێنرێت، بەڵام بەداخەوە ئۆرجار ئەم ڕێکارانە لەبەر بەرزبونی تیچونی زۆر پەیڕەو ناکرێت.

دیارە کەسانی خەمخوری پرۆفیشنال دەستپاچە ناوەستن، خۆشبەختانە ئەمە نزیکەی ٤٠ تا ٥٠ ساڵ ئەبێت توانراوە تەکنەلوجیای تازە بهێنرێتە ئاراوە کە لەلایەکەوە ڕەچاوی بەرزی کوالێتی بکاتو لەلایەکی ترەوە ڕەچاوی کەم بەکارهێنانی ئاو بکاتو زۆرینە ئیستا ژینگەیەو لەڕووی بەرهەمهێنانی زۆرترەو لەچۆرەکانی تری چاندن، بۆ نمونە ئەگەر لەمەترێک دوجا لەچۆری کشتوکاڵی باو کە لەدەرەوەی خانووی پلاستیکی دەکریت بەرهەمی ٣ تا ٤ کیلۆ بەرهەم بهێنرێتو لەچۆری خانووی پلاستیکی نزیکەی ١٣ کیلۆ بەرهەم دەهێنرێت ،لەم جۆرە چاندنە کە پێیدەوترێ هایدرۆپونک نزیکەی ٧٠ کیلۆ بەرهەم دەهێنرێت، کەواتە توانیمان پێنج ئەوەندەی خانووی پلاستیکی بەرهەم زیاد بکەین ،نزیکەی دە ئەوەندەی چاندنی باو بەرهەم بەدەست بهێنرێت.

لەلایەکی تریشەوە لە٦٠٪ ئاوی کەمتریشی ئەوێتو کەمتر تووشی نەخۆشی دەبێتو لەهەموی گرنگتر هایدرۆپونک، تەنانەت پێویستی بەخاکیش نیە لەڕووی کوالێتیشەوە لەبەرئەوەی ئەمجۆرە چاندنە بەسیستەمێکی ئەلکترۆنی بەڕێوەدەچێت بۆیە بەئاسانی کۆنترۆڵی بەکارهێنانی سەمادی کیمیایی دەکرێت بەشێوەیەک دەتوانرێت ڕێژەی بەکارهێنانی سەماد ئەوەندە بێت مادە کیمیاویەکان کەم بێتو بگونجێت لەڕوی کوالێتییەوە لەگەڵ ستانداردی جیهانی .کەواتە بەم شێوە چاندنە دەتوانین بەرهەمێکی تەندروستمان دەسکەوێو بێ دوودڵی بەکاربیهینین، دیارە تەڵێن تەندروست چونکە دوو جۆری ترمان لەبەرهەمی کشتوکاڵی هەیە، بەکێکیان پێدەوترێت ئاتەندروست، ئەو جۆرەیە کە تێیدا گرنگی بەکوالێتی نادرێتو زیانی زۆرە بۆ مرۆڤ. جۆرەکەی تریش پێیدەوترێت ئۆرگانیک کە تێیدا زۆر ڕەچاوی چۆنایەتی دەکرێ بێگومان لەبەرئەوەی بەرهەمەکەی تەندروستە بەڵام دەستدەکەوێت ئەمەش ئەو جۆرەیە کە بابوباپیرانمان پەیڕەویان کردوە لەڕووی کوالێتیەوە زۆر بەرزە، چونکە تەنها پەینی ئۆرگانیک بەکاردەهێنرێتو هیچ قڕکەرێکی کیمیایی تێدا بەکارناهێنرێت، بەڵام بەرهەمی زۆر کەمە بۆیە ئەگەر بەراوردی نرخی بکەین چەند قات لەجۆرەکانی تر گرنگترە، بەڵام بەداخەوە ئیستا ئەم جۆرە بەرهەمە زۆر کەمە.

لێرەدا بەشێوەی واقیعی حاڵ دەبێت ئەو جۆرە چاندنە پەیڕەو بکەین کە پێیدەوترێت هایدرۆپونک چونکە بەرهەم زۆرە ئاوی کەم دەوێت تەندروستە، هێزی کاری زۆر کەم دەوێت، کەمتر تووشی نەخۆشی دەبێت، دەتوانرێت لەڕووبەرێکی زۆر کەم بکرێت تەنانەت لەسەریانی ماڵان، بۆیە بەمەش توانرا ئەو ڕادەیەکی باش زیادبوونی بەرهەم هاوتەریب بێت لەگەڵ زیادبوونی دانیشتوانی سەر زەوی.

ئایا ئێمەی هەرێمی کوردستان تا چەند گرنگیمان داوە بەم جۆرە چاندنە؟ دەتوانین بڵێم خۆشبەختانە ئەم جۆرە تەکنەلوجیا گەیشتووەتە کوردستان بەتایبەت لەهەردوو بەرێوکراتیبەکان لەبەغدا زۆر گرفت بۆ بازرگانان دروست دەکات، بۆیە لەم ڕوەوە کە لەلایەکەوە ڕەچاوی بەرزی کوالێتی بکاتو لەلایەکی ترەوە ڕەچاوی کەم بەکارهێنانی ئاو بکاتو زۆرینە ئیستا بەشێوەی کشتوکاڵی باو کە لەدەرەوەی خانووی پلاستیکی دەکریت بەرهەمی ٣ تا ٤ کیلۆ بەرهەم بهێنرێتو لەچۆری خانووی پلاستیکی نزیکەی ١٣ کیلۆ بەرهەم دەهێنرێت ،لەم جۆرە چاندنە کە پێیدەوترێ هایدرۆپونک نزیکەی ٧٠ کیلۆ بەرهەم دەهێنرێت، کەواتە توانیمان پێنج ئەوەندەی خانووی پلاستیکی بەرهەم زیاد بکەین ،نزیکەی دە ئەوەندەی چاندنی باو بەرهەم بەدەست بهێنرێت.

لەلایەکی تریشەوە لە٦٠٪ ئاوی کەمتریشی ئەوێتو کەمتر تووشی نەخۆشی دەبێتو لەهەموی گرنگتر هایدرۆپونک، تەنانەت پێویستی بەخاکیش نیە لەڕووی کوالێتیشەوە لەبەرئەوەی ئەمجۆرە چاندنە بەسیستەمێکی ئەلکترۆنی بەڕێوەدەچێت بۆیە بەئاسانی کۆنترۆڵی بەکارهێنانی سەمادی کیمیایی دەکرێت بەشێوەیەک دەتوانرێت ڕێژەی بەکارهێنانی سەماد ئەوەندە بێت مادە کیمیاویەکان کەم بێتو بگونجێت لەڕوی کوالێتییەوە لەگەڵ ستانداردی جیهانی .کەواتە بەم شێوە چاندنە دەتوانین بەرهەمێکی تەندروستمان دەسکەوێو بێ دوودڵی بەکاربیهینین، دیارە تەڵێن تەندروست چونکە دوو جۆری ترمان لەبەرهەمی کشتوکاڵی هەیە، بەکێکیان پێدەوترێت ئاتەندروست، ئەو جۆرەیە کە تێیدا گرنگی بەکوالێتی نادرێتو زیانی زۆرە بۆ مرۆڤ. جۆرەکەی تریش پێیدەوترێت ئۆرگانیک کە تێیدا زۆر ڕەچاوی چۆنایەتی دەکرێ بێگومان لەبەرئەوەی بەرهەمەکەی تەندروستە بەڵام دەستدەکەوێت ئەمەش ئەو جۆرەیە کە بابوباپیرانمان پەیڕەویان کردوە لەڕووی کوالێتیەوە زۆر بەرزە، چونکە تەنها پەینی ئۆرگانیک بەکاردەهێنرێتو هیچ قڕکەرێکی کیمیایی تێدا بەکارناهێنرێت، بەڵام بەرهەمی زۆر کەمە بۆیە ئەگەر بەراوردی نرخی بکەین چەند قات لەجۆرەکانی تر گرنگترە، بەڵام بەداخەوە ئیستا ئەم جۆرە بەرهەمە زۆر کەمە.

لێرەدا بەشێوەی واقیعی حاڵ دەبێت ئەو جۆرە چاندنە پەیڕەو بکەین کە پێیدەوترێت هایدرۆپونک چونکە بەرهەم زۆرە ئاوی کەم دەوێت تەندروستە، هێزی کاری زۆر کەم دەوێت، کەمتر تووشی نەخۆشی دەبێت، دەتوانرێت لەڕووبەرێکی زۆر کەم بکرێت تەنانەت لەسەریانی ماڵان، بۆیە بەمەش توانرا تا

خاوەنی ئیمتیاز
ژووری بازرگانیو
پیشەسازی سلێمانی

سەرنوسەر
ئاراس عەبدولکەریم مەعروف

جێگری سەرنوسەر
دلاوەر عەلی سۆفی

بەڕێوەبەری نووسین
یاسین ڕەحیم فەرەج

سەرپەرشتیاری ڕۆژنامەوانی
سەردار محەمەد

دیزاین
عادل عومەر

سلێمانی "نانی تیری"و "کەلانە"ی لێنابڕێت

ئا: ڕێژەن سەردار

سلێمانی یەکێکە لەو شارانەی کە خەڵکە ڕەسەنەکەی بەخۆشخۆریو نەوسنی بەناوبانگن، ئەم شارە چەندین جۆر "نانو کولێرە"ی تایبەت بەخۆی هەیەو دانیشتوانەکەی لەژەمە خواردنەکانیاندا بەکاریدەهێنن، کە دیارترینیان کەلانەو نانی تیریو ناوشکێنەو ناوساجیو کولێرەو نانی هەورامییە.

لەنزیک شەقامی شەستییەکەی سلێمانیو لەناو کەرگەیەکی دروستکردنی ناندا، چەند ژنێک پێکەوە لەدەوری پەرەمێزو ساجێک کۆبونەتەوەو بەدەم قسەکردنەوە خەریکی نان کردننو سات لەدوای سات نانی تیریو ناوشکێنە هەڵدەدرێتەوەو ڕەفەکانی چواردەوریشیان پڕە لەو نانە تیریانەی لەسەر سینیو لەناو نانەشانەدا لەسەریەک دانراون، کەمێک لەولاتریشەوە ژنێکی بەتەمەن خەریکی پاککردنو شۆردنەوەی تەرەپیازو ئامادەکردنیەتی بۆ کەلانەو لەبەردەم کارگەکەشدا ژنێک بەتەنورێکی گەورەی غاز خەریکی کولێرە برژانەو ژنێکیش کە دەمامکی بەستووە ناوساجی لەناو تەشتێک ڕۆنی قرچاودا سور دەکاتەوەو کارگەکە پڕ بووە لەبۆنی خۆشی نانی گەرمو ڕەشکەو کولێرە بەڕۆنو کەلانە.

تارا، ؛م ژنێکی تەمەن ٣٥ ساڵی چالاکەو خەریکی گونکبڕینو نانی تیری برژاندنە، ئەو وتی "ئەم کارگەیە تەنها لەلایەن ژنانەوە بەڕێوە دەبرێت، لەبەرئەوەی ئەم جۆرە نانانەی کە نانی کوردەواری خۆمانن زیاتر ژنان تیا شارەزان".

وتیشی "سلێمانی بەوە ناسراوە کەلانەو نانی تیری لێنابڕێت".

کەلانە کە بەپیتزای کوردی ناودەبرێت، نانێکی تایبەتی کوردەوارییەو لەسەر ساج دروست دەکرێت، ناوەکەی پڕ دەکرێ لەتەرەپیاز یاخود نێرکەپیازی جنراو، پاش برژاندنیشی بەکەرە چەور دەکرێو لەگەڵ دۆ دەخورێت.

لەسلێمانی لەچەندین شوێنی جیاوازدا کەلانە دروستدەکرێ، بەتایبەتی لەوەرزی بەهاردا، جگە لەکارگەکانی نان دروستکردن، تەنانەت چەندین گەنج لەناو بازاڕو چەقی شەقامو شۆستەکاندا لەسەر عارەبانە خەریکی کەلانە برژاندننو دەیفرۆشن.

یەکێک لەو دیاردانەی لەم ساڵانەی دواییدا سەرنج ڕادەکێشێت کردنەوەی دەیان کارگەی نان دروستکردنە لەم شارەدا، بەتایبەتی ئەو جۆرە نانەی کە کوردەوارییەو کرپارێکی زۆریشیان هەیە.

تارا ئاماژە بەوە دەکات نانی تیری زۆرترین فرۆشی هەیە، لەبەرئەوەی هەم تامی خۆشەو تەندروستەرەو هەم بەرگەی مانەوەی زیاتریش دەگرێ، ئەو وتی "زیادبونی بەکارهێنانی نانی خۆماڵی جگە لەوەی گەشەدانە بە بەرهەمێکی خۆماڵی، هاوکات دەستی کاریشی بۆ ژنان ڕەخساندوە".

وتیشی "نانی تیریو نانی هەورامی تەندروستترین جۆری نانن، ئاوات ئەخوازم لەداهاتودا بازاڕی نان کۆنترۆڵ بکەن".

ریکلام